

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

ZAVÁDĚNÍ COCHEMSKÉ PRAXE
NA ÚZEMÍ OKRESU VSETÍN

Bakalářská práce

Obor studia: Sociální práce

Autor: Kateřina Balánová

Vedoucí práce: Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 17. dubna 2021

.....

Kateřina Balánová

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala vedoucímu práce Mgr. Martinu Fafejtovi, Ph.D. za věnovaný čas, odborné vedení a cenná doporučení při zpracování mé bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat všem komunikačním partnerům za jejich čas a ochotu poskytnout mi rozhovor.

Můj velký dík patří také mému manželovi a rodině za trpělivost a podporu během celého studia.

Anotace

Jméno a příjmení:	Kateřina Balánová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociální práce
Obor obhajoby práce:	Sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín
Anotace práce:	Cílem této bakalářské práce je popsat zkušenosti aktérů, kteří se zapojují do procesu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Mezi zkoumanými aktéry byli zvoleni pracovníci odborných poraden, OSPOD a pracovníci soudu. K dosažení cíle byla použita kvalitativní metoda zkoumání prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, získaná data byla analyzována metodou vytváření trsů. Empirická část práce je zaměřena na zjištění, s jakými typy přístupů se lze setkat během zavádění Cochemské praxe, rovněž jaké jsou přínosy a úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe a jak aktéři hodnotí interdisciplinární spolupráci. Výsledky výzkumu jsou shrnuty v závěrečné diskusi.
Klíčová slova:	Cochemská praxe, interdisciplinární spolupráce, rodičovská odpovědnost, dítě, rozvod, rozchod, opatrovnický soud, orgán sociálně-právní ochrany dětí, odborné poradny

Title of Thesis:	Implementation of the Cochem practice in the territory of Vsetin district
Annotation:	The aim of this bachelor's thesis is to describe the participants' experience involving in the process of implementation of the Cochem practice in the territory of Vsetin district. Among the inquired participants were selected specialized advisory centre workers, OSPOD information portal staff, and law court clerks. To achieve the goal a qualitative research method by the means of a semi-structured interview was employed and the acquired data were analysed applying the cluster sampling method. The empirical part of the thesis is intended to ascertain which types of approaches can be encountered during the implementation of the Cochem practice, as well as what the benefits and the difficulties are in connection with the implementation of the Cochem practice and moreover, how the participants evaluate interdisciplinary collaboration. The research results are summarized in the final discussion.
Keywords:	the Cochem practice, interdisciplinary collaboration, parental responsibility, child, divorce, split up, custody court, institute of social and legal protection of children, specialized advisory centres
Počet literatury a zdrojů:	29
Rozsah práce:	66 s. (101 384 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Cochemská praxe	10
1.1 Historie Cochemské praxe	10
1.2 Principy, cíle Cochemské praxe.....	11
1.3 Cochemská praxe v České republice	13
1.4 Současné zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín	15
2. Aktéři v Cochemské praxi	17
2.1 Rodiče a děti	17
2.2 Soudy, soudci	19
2.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	22
2.4 Odborné poradny	25
2.5 Ostatní aktéři	26
3. Rozvod nebo rozchod rodičů	30
3.1 Rozvod nebo rozchod jako obtížná životní situace dospělých.....	30
3.2 Negativní dopady rozvodu nebo rozchodu na děti	31
3.3 Možnosti péče o děti po rozvodu nebo rozchodu	34
EMPIRICKÁ ČÁST	37
4. Metodologie výzkumu.....	37
4.1 Cíl práce a výzkumné otázky	37

4.2	Metoda výzkumu	38
4.3	Metoda výběru výzkumného vzorku.....	38
4.4	Metoda získání dat	39
4.5	Popis průběhu výzkumu a metoda zpracování a fixace dat.....	40
4.6	Metoda analýzy dat.....	41
5.	Analýza získaných dat a interpretace výsledků.....	43
5.1	Rozdíl mezi Sdíleným rodičovstvím a Cochemskou praxí	43
5.2	Typy přístupů aktérů během zavádění Cochemské praxe.....	44
5.3	Přínosy Cochemské praxe podle jejích aktérů	45
5.4	Úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe	49
5.5	Hodnocení interdisciplinární spolupráce jejími aktéry	51
6.	Diskuse	54
	ZÁVĚR.....	60
	Seznam použité literatury a zdrojů	62
	Seznam zkratk.....	66

Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji tématu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Cochemskou praxi vnímám jako dobrou alternativu či způsob, jakým lze přistupovat během opatrovnických sporů o dítě. Dříve, potažmo i nyní, většinou soud svěří dítě do péče jednoho z rodičů (ve většině případů se jedná o matku), přičemž druhý rodič je ze života dítěte odsunut na druhou kolej, v některých případech dokonce zcela vyškrtnut. Tato problematika je poměrně aktuální, neboť v České republice je v posledních letech téměř 50 % rozvodovost. Nemluvě o tom, že spousta rodičů v naší zemi, kteří se rozcházejí, žijí v nesezdaném soužití tzv. „na hromádce“, takže opatrovnických sporů o dítě je o to více. V kontextu této problematiky jsem nyní velmi ráda, že jsem měla možnost seznámit se s modelem Cochemské praxe v rámci absolvování odborné praxe během mého studia.

Po nastudování základních informací o Cochemské praxi si velmi vážím a obdivuji iniciativu odborných profesionálů v čele s německým opatrovnickým soudcem panem Jürgenem Rudolphem. Tito odborníci se podílejí na vyřešení rodičovského konfliktu takovým způsobem, aby bylo dítě během jejich rozchodu co nejméně zatíženo a traumatizováno. Na Cochemské praxi se mi líbí, že má za cíl, aby rodiče převzali zodpovědnost a společně se dohodli jakým způsobem budou po rozchodu pečovat o své dítě. Předpokládám, že každý rodič si přeje mít blízký vztah se svým dítětem, pomáhat mu a být u zásadních momentů v jeho životě. Stejně tak předpokládám, že každé dítě potřebuje a touží mít ve svém životě oba své rodiče, tedy otce i matku, jejichž role je dle mého názoru nezastupitelná.

Cílem mé bakalářské práce je popsat zkušenosti aktérů, kteří se zapojují do procesu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Mezi zkoumané aktéry jsem si zvolila pracovníky odborných poraden

a orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), a také pracovníky soudu. Pracovníky poraden a OSPOD jsem zvolila z toho důvodu, že nejintenzivněji spolupracují s rodiči při řešení jejich rodičovského konfliktu a pracovníky soudu z důvodu jejich rozhodovací pravomoci vůči rodičům.

Tato bakalářská práce bude rozdělena do šesti kapitol. První kapitola se bude zabývat Cochemskou praxí, konkrétně její historií, stěžejními principy a cíli, jejím vývojem v České republice a jejím zaváděním na území okresu Vsetín. Druhá kapitola bude věnována aktérům zapojeným do Cochemské praxe, a to rodičům a dětem, soudům a soudcům, sociálním pracovníkům OSPOD a odborných poraden a ostatním aktérům mezi něž patří mediátoři, soudní znalci a advokáti. Budou objasněny nástroje pro řešení rodičovského konfliktu, rovněž kompetence a role jednotlivých aktérů. Třetí kapitola se bude zabývat problematikou rozvodu nebo rozchodu jako obtížné životní situaci dospělých. Budou uvedeny negativní dopady rozvodu nebo rozchodu na děti a možnosti péče o děti po rozvodu nebo rozchodu rodičů. Čtvrtá kapitola se bude zabývat metodologií výzkumu, kdy vymezím cíl práce a výzkumné otázky, objasním metodu výzkumu a metodu výběru výzkumného vzorku. Součástí této kapitoly bude uvedení metody získání dat, zpracování, fixace a analýzy dat a bude popsán průběh výzkumu. Pátá kapitola bude věnována analýze získaných dat a interpretaci výsledků, konkrétně bude objasněn rozdíl mezi Sdíleným rodičovstvím a Cochemskou praxí. Rovněž uvedu, s jakými typy přístupů se lze setkat během zavádění Cochemské praxe, jaké jsou přínosy a úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe a jak aktéři hodnotí interdisciplinární spolupráci. V poslední, šesté kapitole budou v rámci diskuse uvedeny výsledky kvalitativního výzkumu prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, kdy získaná data byla analyzována metodou vytváření trsů.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Cochemská praxe

V první kapitole se budu zabývat historií vzniku Cochemské praxe v německém okrese Cochem-Zell. Rovněž popíšu principy a cíle Cochemské praxe, na kterých se dohodli odborníci z různých profesí v rámci Cochemské konvence. Představím spolek Cochem.cz, jehož snahou je osvěta a prosazení zavedení Cochemské praxe v České republice. Také zmíním Okresní soud v Novém Jičíně a v Mostě, jakožto průkopníky ve využívání principů Cochemské praxe u nás. V závěru kapitoly se budu věnovat současnému zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín s využitím dvou probíhajících projektů.

1.1 Historie Cochemské praxe

Cochemská praxe vznikla v letech 1992-1993 v německém okrese Cochem-Zell, s cílem dosáhnout v zájmu dětí urovnání sporu rodičů a ve vzájemné shodě dosáhnout řešení. Důležité je přivést rodiče opět ke vzájemné komunikaci, a tím vytvořit základ k převzetí jejich společné rodičovské odpovědnosti (Rudolph, 2014, str. 19).

V roce 1992 byla v Cochemu uspořádána konference pro všechny profese, které jsou do procesu rozvodu zainteresovány. Jako žádoucí se jevila představa pomoci dospělým, a to i těm, kteří o pomoc nestáli, aby se mohli vyrovnat s rozvodem bez poškození dítěte. Předpoklad pro změnu postoje rodičů je změna postoje angažovaných profesionálů. Impuls k vzájemnému setkávání přišel ze strany psychologů a sociálních pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. Zpočátku měli jednotliví odborníci výtky proti sobě

navzájem, například soudci měli výhrady k práci advokátů nebo psychologové a sociální pracovníci leccos vytýkali advokátům i soudcům apod. Ovšem všichni odborníci se shodli na tom, že zavedené postupy rozvodového procesu neberou na zřetel zájem dítěte a nikdo se dostatečně nezajímal o to, co se děje dítěti. Proto se odborníci společně dohodli, že perspektiva a blaho dítěte bude hlavním předmětem jejich jednání. Tento aspekt bude rovněž směrem, kterým budou vést vzájemnou kooperaci mezi profesionály podílejícími se na rozvodu a při spolupráci s rodiči (Matoušek, 2015, str. 246–247). Výsledkem zasedání zúčastněných odborníků bylo přijetí Cochemské konvence v roce 1993, kdy se jednalo o konkrétní dohodu popisující cíl, cestu, metodu a základ Cochemské praxe (Rudolph, 2014, str. 26).

1.2 Principy, cíle Cochemské praxe

Patnáctiletá Cochemská praxe dle Rudolpha (2014, s. 13) předpokládá, že děti v případě rozchodu rodičů, kdy mají děti blízký vztah k oběma rodičům, nechtějí ztratit ani jednoho z nich. Cochemská praxe také vychází z předpokladu, že dítě má zájem i o toho rodiče, který se z jakéhokoli důvodu neúčastnil na životě a vývoji dítěte (nebo jeho úseků), a to bez ohledu na často vzájemně protichůdné zájmy dospělých. Dítě má na takovýto zájem plné právo a není přípustné, aby s ním manipuloval kdokoliv z dospělých, jež nesou za dítě odpovědnost.

Odborníci z různých profesí se shodli na tom, že rodiče vnímající situaci rozchodu jako vysoce spornou, kdy je jejich rodičovství ohroženo partnerským konfliktem, zpravidla nejsou schopni vnímat zájmy a přání svých dětí. Je potřeba změnit přístup a pohled u odborných profesí, jejich orientaci zejména na perspektivu dítěte, což může poté vést ke změně

rodičovského vnímání na celou situaci. Cílem je tedy přivést rodiče ke společnému rozhovoru, přičemž rodiče jsou za pomoci odborníků vedeni k uzavření dohody (Rudolph, 2014, str. 26).

Stěžejním principem Cochemské praxe je interdisciplinární spolupráce, přičemž se jedná o propracovanou fungující síť jednotlivých profesí, které se podílejí na řešení rodičovského konfliktu (Rogalewiczová & Cirbusová, 2015, str. 9). Základním pilířem Cochemské praxe je, že zúčastněné profese přistupují k řešení rodičovského konfliktu rovnocenně. Je potřeba zkoordinovat, ve kterou chvíli je vhodná ta profese, jejíž přínos bude v daný čas nejpotřebnější. Záměrem při sladění postupu je dosáhnout co nejúčinnějšího uplatnění výkonu té dané profese, a to z hlediska kapacity, schopností, know-how a času (Cochem.cz, online). K dosažení koordinovaného výkonu jednotlivých profesí je nezbytná aktivní spolupráce v rámci pravidelného setkávání řídicí skupiny či základního týmu (Nováková, 2019, str. 11). Zastupitelé jednotlivých odborných profesí by se měli setkávat jednou měsíčně s cílem projednat aktuální informace a otázky, analýzu stavu kooperace a důsledky interdisciplinární spolupráce. Předmětem setkání je rovněž vnitřní a vnější vzdělávání včetně diskuse na témata týkající se problémových okruhů jako např. dítě v rozvodovém řízení, trvalá rodičovská odpovědnost a svěření do výchovy, právo dítěte, dětské vazby, právo na výživné, násilí vůči dětem apod. Během těchto pravidelných měsíčních setkání nejsou rozebírány jednotlivé konkrétní případy, nýbrž základní, kdy se jedná o kooperativní a z perspektivy dítěte orientovaný přístup odborných profesí ke konstelacím případů, které vyplývají z jednotlivých praktických zkušeností (Rudolph, 2014, str. 32-34).

Principy, kterými se řídí Cochemská praxe jsou přísnější než předpisy, jež pro soudní řízení stanovuje zákon. Například procesní lhůty jsou interně

nastaveny kratší, než ukládá zákon. Na druhou stranu zákaz využívání konfliktních strategií ze strany advokátů nejsou zákonem upraveny vůbec. Metoda spolupráce s rodiči je natolik individuální, a zároveň nemá mnoho společného s problematikou práva, že ji ani není možné zákonem upravit. Z výše uvedeného vyplývá, že Cochemská praxe vznikla a funguje pouze na základě vůle jednotlivých subjektů, kteří se na ni podílejí (Rogalewiczová & Cirbusová, 2015, str. 10).

Jedinečnost Cochemské praxe spočívá v tom, že podnět k jejímu vzniku nebyl nařízen zákonem nebo nadřízenými orgány, ale vzešla od samotných odborníků, kteří se s problematikou řešení rodičovských konfliktů potýkali v praxi. Odborníci si všimli důsledků, které dosavadní způsob řešení těchto rodičovských konfliktů na rodiny má. Snaha o změnu byla jednodušší díky zkušenostem a praxi jednotlivých odborníků, kdy existovala jasná představa o tom, co a jak se musí změnit a byl dán jasný cíl. Cílem této interdisciplinární spolupráce je zejména blaho dítěte. Na konci řízení by spolu rodiče měli být schopni komunikovat, dohodnout se, rovněž by si měli být vědomi toho, že je jejich povinností chovat se k sobě slušně, vycházet spolu, a to s ohledem na jejich společné dítě. Výsledkem celé této společné iniciativy jsou děti, které ani po rozchodu nebo rozvodu rodičů nemusí o žádného z nich přijít (Rogalewiczová & Cirbusová, 2015, str. 11-12).

1.3 Cochemská praxe v České republice

O prosazení zavedení Cochemské praxe v České republice se snaží spolek Cochem.cz, z.s., který byl založen v roce 2015. Tento spolek vznikl díky iniciativě tří lidí, zejména díky paní Markétě Novákové, která reprezentuje a podílí se na zavedení Cochemské praxe v České republice.

Cílem spolku Cochem.cz, z.s. je uzákonění Cochemské praxe v České republice jakožto závazného postupu při opatrovnickém řízení. Nováková zmiňuje, že základní podmínkou pro úspěšné fungování Cochemské praxe je změna vnímání a postoje všech účastníků opatrovnického řízení. Dodává, že k dosažení změny vnímání u rodičů i všech zúčastněných odborníků je potřeba vést s odborníky otevřený dialog, a předávat všem potřebné informace a vzdělání. Rovněž je důležité, aby se zúčastnění odborníci měli možnost nejen ztotožnit se se základními principy Cochemské praxe, ale aby se naučili přijmout nový způsob výkonu své profese (Rogalewiczová & Cirbusová, 2015, str. 19).

Pro osvětu Cochemské praxe v Česku, využívá spolek Cochem.cz, z.s. možnosti publikací článků v tištěných i internetových médiích, odborných časopisech, a rovněž skrze televizní vysílání. Tento spolek se také podílel na druhém vydání publikace „Ty jsi moje dítě“ od Jürgena Rudolpha, která je jako e-book volně přístupná ke stažení na jejich webových stránkách www.cochem.cz. Podle Novákové je důležité vytvořit potřebný legislativní rámec, z něhož budou moci odborníci vycházet, rovněž je důležité dosažení změn ve výkonu profesí, jež se účastní opatrovnického řízení. Spolu s tímto spolek usiluje o vytvoření celospolečenské poptávky po Cochemské praxi, jakožto účinném způsobu řešení sporů o péči o děti po rozchodu nebo rozvodu rodičů, přičemž dítěti zůstanou zachováni oba rodiče. V tomto případě by se dle Novákové jednalo o dosažení významné, celospolečenské změny, která by měla pozitivní vliv na mnoho dalších oblastí života (Rogalewiczová & Cirbusová, 2015, str. 21-22).

Co se týká samotného využití principů Cochemské praxe v České republice, ty jako první začal od roku 2016 uplatňovat Okresní soud v Novém Jičíně. Stalo se tak na základě iniciativy místopředsedy a soudce Okresního soudu v Novém Jičíně, pana Vladimíra Poláka. Ten ustanovil

řídící skupinu složenou z opatrovnických soudců Okresního soudu v Novém Jičíně, pracovníků Krajského úřadu Moravskoslezského kraje, zástupců všech pracovníků OSPOD v jeho soudním obvodu a místní pracovnice Ministerstva práce a sociálních věcí ČR pro Moravskoslezský kraj a místních poradenských a mediačních služeb. Tato řídící skupina se scházela jednou měsíčně, přičemž od června 2016 uplatňoval pilotně jeden ze soudců ve své práci principy Cochemské praxe společně s vybranými pracovníky z každého OSPOD. Postupně se dle dohody měly zapojit všichni opatrovnickí soudci a pracovníci OSPOD, kteří jsou součástí soudního obvodu novojičínského soudu. První zkušenosti implementace Cochemské praxe vykazují překvapivě vysokou míru úspěšnosti v uzavírání dohod mezi rodiči. V roce 2017 začal rovněž uplatňovat Cochemskou praxi Okresní soud v Mostě (Barvíková, 2021).

1.4 Současné zavádění Cochemské praxe na území okresu

Vsetín

V rámci zavádění principů Cochemské praxe využívají některé soudy soudního tajemníka pro další práci s rodiči a zajištění participace dítěte (Nováková, 2019, str. 15). V současnosti je okresní soud ve Vsetíně jedním z deseti okresních soudů v České republice, který v rámci projektu „*Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*“ pilotně testuje pozici tzv. forezního sociálního pracovníka, a to na dosavadní pozici soudního tajemníka. Pracovní náplň forezního sociálního pracovníka spočívá ve zprostředkování soudem doporučené nebo uložené odborné pomoci, rovněž pomáhá rodičům při sestavování rodičovského plánu. V některých případech tento pracovník vykonává nebo se účastní výkonu soudního rozhodnutí, zajišťuje participaci dětí a pomáhá soudcům během realizace

participačních práv nezletilých dětí. V odůvodněných a naléhavých případech je tento pracovník kompetentní v rámci rodinného práva veřejného činit úkony v rozhodování o předběžných opatřeních a dohledu soudu nad výchovou a se souhlasem rodičů zajišťuje dohled nad plněním doporučení soudu. Výsledkem této části projektu bude souhrnné zhodnocení pilotního testování, kdy bude zpracováno doporučení pro Ministerstvo spravedlnosti pro posouzení vhodnosti plošného zřízení této pozice do budoucna, či nikoli (Justiční akademie, online).

Interdisciplinární tým odborníků z okresu Vsetín, v čele s Okresním soudem ve Vsetíně, je momentálně zapojen do projektu *„Sdílené rodičovství – jak vést a vychovávat dítě s láskou ze strany obou rodičů po rozvodu“*, který je realizován Národním institutem pro děti a rodinu. Program sdíleného rodičovství je edukativní metoda, přičemž jejím cílem je snížit negativní dopady rozpadu rodiny na děti. Metoda sdíleného rodičovství je postavena na snižování konfliktu mezi rodiči a snahou o směřování jejich pozornosti k potřebám dítěte. Cílem tohoto projektu je proškolení interdisciplinárních týmů (pracovníci soudu, OSPOD, odborných poraden) v konkrétních metodách a postupech práce s rodiči v konfliktu během rozpadu jejich rodičovského vztahu. Pomocí této systematické práce s rodiči je možnost snižovat negativní dopady rozvodu nebo rozchodu na vývoj dítěte (Sdílené rodičovství, online).

2. Aktéři v Cochemské praxi

Ve druhé kapitole se budu zabývat aktéry, kteří jsou zapojeni do Cochemské praxe. V rámci prvních aktérů – rodičů a dětí uvedu zejména nástroje rodičů při řešení rodičovského konfliktu. Dále představím úlohu opatrovnického soudu, možnost využití jiného soudního roku, povinnosti a role soudce a význam rodičovského plánu. Také objasním povinnosti a role OSPOD, kdy hlavním úkolem je ochrana dítěte, rovněž popíšu nástroje OSPOD pro řešení rodičovského konfliktu. V další části této kapitoly se budu zabývat odbornými poradnami, jejich rolí a druhy jimi poskytovaných odborných služeb. V závěru se budu věnovat ostatním aktérům, kdy popíšu roli mediátorů, soudních znalců a advokátů v Cochemské praxi.

2.1 Rodiče a děti

Mezi doporučení pro rodiče při řešení rodičovského konfliktu náleží dle Brzobohatého, Cirbusové & Rogalewiczové (2015, str. 85) zvolení vhodné strategie, kdy rodiče by měli dovolit dítěti, aby si na druhého rodiče vytvořilo samo vlastní názor, vybuodovalo si s ním vlastní vztah a mohlo mu svobodně projevovat veškeré city. Rodiče by naopak neměli zatahovat dítě do svých sporů, vnucovat dítěti své názory, využívat dítě jako svého prostředníka nebo vyčítat dítěti, že má rádo oba rodiče. Rovněž autoři zmiňují, že dítě není věc ani majetek rodičů, nýbrž živá bytost, která má city a vnímá dění kolem sebe. Oba rodiče nesou za dítě odpovědnost, přičemž není možné se této odpovědnosti zprostit nebo svévolně jednoho z této odpovědnosti vyloučit.

K nástrojům rodičů při řešení rodičovského konfliktu patří včasné vyhledání odborné pomoci, kdy včasná a vhodná odborná intervence může

pomoci vyřešit partnerskou krizi. Důležité je si zavčas uvědomit, že v rodině vznikl problém a rodiče by měli vždy hledat takové řešení, jenž dítěti zachová kontakt s oběma rodiči spolu s jejich rodinami. Rodiče jsou podle ustanovení v § 53 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZOSPOD), povinni spolupracovat s OSPOD v rámci ochrany zájmu a práv dítěte. Pokud jsou rodiče OSPOD vyzváni, měli by se dostavit k osobnímu jednání, jehož cílem je snaha o pomoc a efektivní řešení jejich problému s ohledem na jejich dítě. Rodiče by se měli řídit doporučeními ze strany OSPOD, jelikož odborníci z pomáhajících profesí mají zkušenosti s takovými situacemi a ví, jakým způsobem v konkrétních situacích postupovat. V případě, že se rodiče nemohou dohodnout na uspořádání svého budoucího života a života svých dětí, měli by využít některou z nabízených možností smírného řešení sporu za pomoci třetí neutrální osoby. Konkrétně se jedná zejména o možnost využití mediace, eventuálně rodinné terapie apod. Někdy pouhá změna způsobu komunikace mezi rodiči může vést k tomu, že se na některých věcech budou schopni domluvit sami, aniž by potřebovali asistenci třetí osoby. Ovšem v některých případech, kdy rodiče nevyužijí žádnou možnost z nabízené odborné pomoci na doporučení OSPOD, přičemž jejich situace se zhoršuje nebo nezlepšuje, může OSPOD uložit rodičům povinnost tuto odbornou pomoc využít. Pokud rodiče nebudou tuto povinnost respektovat, dopouští se dle § 59d odst. 1 písm. b) ZOSPOD přestupku a OSPOD jim může uložit pokutu až ve výši 20 000 Kč (Brzobohatý, Cirbusová & Rogalewiczová, 2015, str. 85-89).

V případě svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů neznamena, že pouze tento rodič rozhoduje o podstatných záležitostech týkajících se dítěte. Naopak se i nadále musí oba rodiče společně domluvit na důležitých věcech v životě jejich dítěte. Toto upravuje také zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva

o právech dítěte, podle čl. 7 má každé dítě právo znát své rodiče a má právo na jejich péči. Z tohoto důvodu by rodiče měli být v případě rozpadu rodiny nejen dobrými rodiči, ale rovněž by měli být i dobrým vzorem pro své dítě. Rodiče musí být v této nelehké životní situaci pro dítě oporou a zajímat se o jeho pocity, přání a názory. I po rozchodu by se měli oba rodiče snažit svému dítěti poskytnout pocit bezpečí, jistoty a zázemí. Zároveň jsou rodiče dobrým příkladem pro své dítě, pokud se navzájem podporují v rodičovství a respektují se, a to i po rozchodu (Brzobohatý, Cirbusová & Rogalewiczová, 2015, str. 89-90).

2.2 Soudy, soudci

Úloha opatrovnického soudu spočívá v tom, že ve věcech jakéhokoli druhu sporu o děti musí dle německé praxe již během dvou týdnů nařídit termín soudního jednání, jehož se budou účastnit oba rodiče, advokáti a pracovníci OSPOD. Toto přednostní nařízení termínu ve věcech sporů o děti je realizováno na úkor jiných soudních jednání, a to vzhledem k velké vytíženosti opatrovnického soudu. Priorita, která je věnována sporům o děti, je opodstatněna zejména dynamickou životní situací dětí a jejími zásadními dopady. Zejména se to týká nejmladších dětí, u nichž přerušování kontaktu s jedním z rodičů na šest měsíců mnohdy vede k trvalé ztrátě tohoto rodiče. Neuskutečnění bezodkladné intervence opatrovnického soudu, jejíž kritéria mohou být stanovena již v časném rozhovoru se všemi zúčastněnými, představuje tak ze strany soudu již řízení, což se rovná rozsudku (Rudolph, 2014, str. 29).

Během soudního jednání nařízeného v nejbližším možném termínu, nastává rozhovor se všemi zúčastněnými tzv. „od nuly“. Díky tomuto způsobu nemá ani jeden z rodičů nevýhody, jelikož rodiče nepředkládají

názory vytvořené svým advokátem. Naopak oba rodiče mají velký prostor na to, aby během tohoto prvního jednání vyjádřili svůj názor a své představy. Často k tomu dochází u vysoce vyostřené hádky, což s sebou přináší dvě podstatné výhody. Za prvé se ve většině případů odhalí skutečné příčiny konfliktu rodičů, za druhé je možné si všimnout, že během „uvolnění páry“ před publikem, jenž je podle rodičů odborně způsobilé, má za následek počátek procesu uklidnění konfliktu. Toto jednání může být následně úspěšně ukončeno buďto již v průběhu ústního jednání, nebo později s pomocí dalších zúčastněných profesí (Rudolph, 2014, str. 29-30).

Některé soudy využívají dle § 18 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZŘS), jiný soudní rok jako další alternativu pro vedení rodičů k nalezení smírného řešení sporu (Brzobohatý, Cirbusová & Rogalewiczová, 2015, str. 56). Jiný soudní rok je neformální setkání soudce s rodiči, eventuálně s jejich právními zástupci, či dalšími členy širší rodiny (např. prarodiče) a OSPOD v roli kolizního opatrovníka, které nemá náležitosti a pravidla soudního řízení. Toto setkání by mělo ideálně probíhat mimo soudní síň např. v zasedací místnosti, přičemž soudce si neobléká talár, rodiče usazuje vedle sebe, vedle soudce je posazen kolizní opatrovník apod. Soudce s rodiči jedná spíše v roli mentora a průvodce, nežli v roli autority a exekutora, a zároveň má možnost si s rodiči během tohoto setkání lidsky promluvit. Využití institutu jiného soudního roku v rámci interdisciplinární spolupráce s sebou přináší mnoho výhod např. může významně přispět ke zkrácení celého řízení. Soudce dává rodičům najevo, že jejich rodičovské kompetence bude posuzovat dle jejich ochoty a aktivní účasti na hledání řešení kvůli jejich dítěti. Během jiného soudního roku soudce edukuje rodiče o principech a průběhu řízení (např. objasňuje typy péče a poukazuje na to, že problémem není typ péče, ale hloubka jejich konfliktu apod.), a také o způsobu posuzování jejich rodičovské kompetence

(důležitá je schopnost vidět situaci z pohledu dítěte, respektovat druhého v jeho rodičovské roli, vyhýbat se konfliktní strategii, oddělit partnerský konflikt od rodičovství apod.). Soudce se snaží nalézt problém, jenž rodičům bránil uzavřít dohodu, zároveň motivuje rodiče k alespoň prozatímní dohodě (platná do dalšího jednání), případně k vypracování rodičovského plánu nebo k vyhledání odborné pomoci (Nováková, 2019, str. 12-14).

Soudce pro rodiče ztělesňuje největší autoritu, která má pravomoc rozhodnout o jejich osudu, zejména o osudu jejich dítěte. Skutečnost, že se rodiče objevili před soudem bez souhlasného návrhu, ukazuje, že je zcela na místě využít této autority soudu k takovým řešením, které budou chránit nejlepší zájem dítěte. Povinností soudu je poskytnout nezletilému dítěti všechny informace potřebné k tomu, aby si dítě mohlo na danou situaci vytvořit svůj názor a poté jej sdělit. Toto právo na informace spadá do participačních práv dítěte a ta jsou zajištěna mimo jiné také Úmluvou o právech dítěte. Tuto informační povinnost mnohdy soudy uskuteční pomocí kolizního opatrovníka, většinou se jedná o OSPOD, který již s dítětem opakovaně jednal a je mezi nimi navázán větší vztah důvěry. Soud již při zahájení řízení jmenuje dítěti jako zástupce opatrovníka dle § 469 odst. 1 ZŘS, podle něhož má být zpravidla opatrovníkem jmenován OSPOD. Mezi další participační právo dítěte patří sdělení jeho názoru, kdy hlavním způsobem zjištění názoru dítěte je jeho výsledek dle § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., Občanského soudního řádu. Toto slyšení dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, pokud předpokládá, že by jejich přítomnost negativně ovlivnila dítě, které by tak nevyjádřilo svůj skutečný názor (Brzobohatý, Cirbusová & Rogalewiczová, 2015, str. 50-52).

Soud v první fázi přistupuje k rodičům jako k partnerům a je jim nápomocen k převzetí odpovědnosti za osud jejich dítěte. Soud rovněž rodiče odkazuje na využití odborné pomoci nebo jim může ukládat její

absolvování. Role soudu je orientovat rodiče na zájem dítěte, kdy důležitým aspektem pro posouzení rodičovské kompetence je ochota a vůle rodičů nalézt společné řešení. Důraz soudu je kladen také na faktické projevy chování rodiče, jeho ochotu spolupracovat s druhým rodičem i s odborníky, a také jeho schopnost uzavírat a dodržovat prozatímní dohody. Změnou pro soud je účelnější využívání znaleckých posudků, které jsou nařizovány pouze v případech, kdy existují důvodné pochybnosti o tom, že jeden nebo oba rodiče nemají potřebné rodičovské kompetence (Cochem.cz, online).

Významnou roli v rámci uzavření rodičovské dohody má rodičovský plán, který mohou rodiče vypracovat s jakýmkoliv odborníkem v rámci interdisciplinárního týmu. Rodičovský plán je konkretizací rodičovské dohody uzavřené před soudem, rovněž je to nástroj pro seznámení dítěte s tím, na čem se rodiče dohodli, a zároveň je možné zjistit jeho názor (dítě podepisuje tento plán). Rodičovský plán také zahrnuje oblasti, které jsou a budou předmětem domlouvání se, současně je pro rodiče i oporou, kterou je nezbytné během dalších let pravidelně přezkoumávat a čím je dítě starší, tím více by se mělo zapojovat do spolutvorby při obnově plánu. Rodičovský plán obsahuje mimo jiné bydliště dítěte, úpravu styku a komunikaci dětí a rodičů, určení školských zařízení, způsob zajištění lékařské péče, otázky financování dětí, vyjmenování mimoškolních aktivit, trávení prázdnin a svátků apod. (Nováková, 2019, str. 15-16).

2.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Podle Rudolpha se OSPOD v Cochemské úmluvě zavázal k tomu, že ještě před rychle nařízeným soudním jednáním naváže intenzivní kontakt se všemi členy příslušné rodiny a bude přítomen u všech ústních jednání. Na druhou stranu OSPOD již není povinen vyhotovovat písemné zprávy,

přičemž tuto změnu považují všichni zúčastnění za výhodu. Při soudním jednání je totiž velmi důležitý názor a pohled pracovníka OSPOD. Jeho stanovisko je v důsledku rychlého nařízení soudního jednání vysoce aktuální, čímž představuje velmi kvalifikovaný základ k další diskuzi. Rovněž se pracovníkům OSPOD často podaří, pod vlivem rychle nařízeného termínu soudního jednání, nalézt s rodiči smírné řešení a vypracovat společnou dohodu (Rudolph, 2014, str. 30).

Podle Novákové je zcela zásadní změna postoje a vnímání situace ze strany pracovníků OSPOD, kdy se místo hodnocení a terče útoků jedné nebo druhé strany mění v nezávislou osobu, jejíž rolí je včasná intervence a uklidnění rodičovského sporu. Pracovníci OSPOD rovněž poskytují rodičům důležité informace o tom, co je čeká a zprostředkovávají perspektivu dítěte na níž rodiče mnohdy zapomínají. Stejně tak poskytují rodičům jasné poselství o tom, že rozdělením rodiny nesmí dítě přijít o jednoho z nich (Rogalewiczová & Cirbusová, 2015, str. 20).

Hlavním úkolem OSPOD je ochrana dítěte, které se nachází uprostřed rodičovského konfliktu. Pokud rodiče nejsou schopni nebo ochotni nalézt společné řešení jejich konfliktu, a navíc jejich disharmonický vztah dítěte zatěžuje, je potřeba zásahu vnější autority. V první fázi se jedná právě o OSPOD, který má například možnost podniknout některé kroky k ochraně dítěte, případně může soudu předložit podnět k zahájení řízení o úpravu péče o dítě apod. Ovšem paradoxní je, že se pracovníci OSPOD s rodičovským konfliktem primárně setkávají v roli tzv. opatrovníka jejich dítěte, nikoliv v roli pracovníka sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD). Ze zákona vyplývá, že úkolem OSPOD v roli opatrovníka je zastupovat dítě během soudního řízení, přičemž úkony, jež činí v roli opatrovníka koná jménem nezletilého dítěte. Co se týká samostatného působení orgánu veřejné moci, jenž zajišťuje SPOD, mají pracovníci OSPOD

zákonem dané povinnosti a oprávnění, které mohou uplatnit k zajištění zájmů nezletilých dětí. Z tohoto důvodu by měly tyto orgány korigovat chování a vystupování rodičů, a neměli by se nechat rodiči ovládat a řídit jako nástroje rodičů pro interpretaci jejich názoru před soudem. Rodič by měl v první řadě dítě chránit a jednat v jeho nejlepším zájmu. Pokud to tak není, je nezbytné navést jej správným směrem (Brzobohatý, Cirbusová & Rogalewiczová, 2015, str. 8-9).

Mezi prvotní nástroj OSPOD pro řešení rodičovského konfliktu patří poskytnutí poradenství dle § 11 odst. 1 písm. a) ZOSPOD na základě kterého je úkolem OSPOD pomáhat oběma rodičům řešit výchovné nebo jiné problémy. Důležité je proto znát názor obou rodičů a mít příležitost s nimi hovořit ve stejný čas, na stejném místě, aby bylo zřejmé, že rodiče obdrželi totožné informace. Pokud pracovník OSPOD obdrží oznámení od jednoho z rodičů, jeví se tedy jako vhodný postup nejprve pozvat oba rodiče ke společnému setkání na OSPOD. Na tomto společném setkání je možnost využití poradenství, které je poskytnuto oběma rodičům. Výsledkem společného setkání může být v nejlepším případě dohoda obou rodičů nebo se rodiče mohou shodnout na procesu dalšího řešení jejich problému za pomoci využití mediace, terapie či odborného poradenství apod. V případě, že se rodiče nejsou schopni dohodnout ani na základních věcech, natož nalézt oboustranně přijatelné řešení, postoupí se věc soudu, na který je podán souhlasný návrh (Brzobohatý, Cirbusová & Rogalewiczová, 2015, str. 9-11).

Úloha OSPOD spočívá ve vedení rodičů k znovupřevzetí jejich rodičovské odpovědnosti, rovněž OSPOD doprovází rodiče procesem opatrovnického řízení. Změnou oproti minulosti je pro OSPOD například osobní účast na jiném soudním roku, také je zde snaha o eliminaci manipulace ze strany rodičů, přenesení odpovědnosti rodičů na OSPOD

a zatěžování OSPOD jedním z rodičů (např. podáváním neustále nových návrhů nebo předkládání důkazů o nekompetenci druhého rodiče apod.) (Cochem.cz, online).

2.4 Odborné poradny

Pro rodiče je využití nabízených služeb odborných poraden vhodné zejména tehdy, když se nejsou schopni domluvit na smírném řešení ani během soudního jednání. K tomu je vyžadována nezbytná spoluúčast rodičů jako nepostradatelná součást rodičovské odpovědnosti a péče. Jestliže se tedy v průběhu jednání odhalí, že rodiče prozatím nejsou schopni spolu komunikovat na úrovni, která by umožňovala úpravu sporu, tak je jednání přerušeno. Pracovník OSPOD poté předá rodičům kontakt na poradnu, která co nejdříve nabídne oběma rodičům první termín jednání, nejpozději však do dvou týdnů. Poradna je oprávněna rozhodnout o tom, jakým způsobem a na jak dlouho bude spolupracovat s rodiči v rámci pomoci vyřešení jejich sporu. Při předcházejícím soudním jednání byl určen termín následného jednání, na kterém bude soud vycházet ze zkušeností a poznatků nabytých během šestiměsíčního poradenství. V průběhu tohoto jednání se zaprotokoluje rodiči nalezené řešení. Ovšem v případě, že se do této doby nepodařilo vypracovat s rodiči dohodu, advokáti na to včas soud upozorní a požádají o nový termín soudního jednání v jimi navrženém časovém úseku (Rudolph, 2014, str. 30-31).

Role poradny spočívá ve výkonu doporučené nebo soudem uložené odborné pomoci, která zahrnuje edukaci, rodinnou terapii, mediaci apod. Poradna zajišťuje dostupnost této odborné pomoci s ohledem na dostupnou kapacitu, a také dle individuální potřeby předá kontakt na další odborníky (např. na psychology, mediátory apod.). Pracovníci poradny se snaží

o deeskalaci rodičovského konfliktu a orientaci na řešení problému, přičemž během své práce zohledňují vývojové potřeby dítěte. Rovněž rodiče informují o možných dopadech jejich sporu a nezvládnutí rozpadu soužití na jejich dítě. V poradně je s rodiči pracováno terapeuticky, učí rodiče komunikovat na rodičovské úrovni v zájmu jejich dítěte. V případě přetrvávajícího rodičovského konfliktu je možnost zapojit do řešení problému i dítě. Úkolem pracovníků poradny je posouzení rodičovských kompetencí, také vytváří doporučení, které se týká zapojení rodiče do péče o dítě se sníženou nebo dočasně omezenou kompetencí a rozlišují i vhodnost styku aj. Na základě dotazu soudu poradna poskytuje soudu informace o zahájení, přerušeni nebo ukončení odborné pomoci (edukace), a také informace o průběhu rodinné terapie (Cochem.cz, online).

Zavedení principů Cochemské praxe znamená pro poradnu větší efektivitu poskytování odborné pomoci, ale také její větší vytížení. Nezbytností je jasné definování zakázky, obsahu a kapacity poskytovaných služeb mezi něž můžeme řadit edukaci, rodinnou terapii, mediaci, asistované kontakty apod. Důležitá je pro pracovníky poraden znalost jednotného postupu u všech zainteresovaných profesí v rámci práce s rodiči v konfliktu. Poradna jako člen interdisciplinárního týmu pomáhá vytvářet tlak na rodiče k převzetí jejich rodičovské odpovědnosti a nalezení řešení v nejlepším zájmu dítěte (Cochem.cz, online)

2.5 Ostatní aktéři

Mezi ostatní aktéry, kteří se podílejí na interdisciplinární spolupráci v rámci zavádění Cochemské praxe patří mediátoři, soudní znalci a advokáti.

Mediátor má jako zástupce jedné z pomáhajících profesí nezastupitelnou roli v rámci procesu řešení rodičovského konfliktu. Jako

přínosné a efektivní se jeví spojení služby odborné poradny a mediátora, kdy zjednodušeně řečeno, v poradně proběhne edukace rodičů a ve spolupráci s mediátorem rodiče vypracují společnou dohodu (Cochem.cz, online). Hartl & Hartlová (2000, str. 305) definují mediaci jako: „*vyjednávání, odborná pomoc v konfliktní situaci zaměřená na nalezení oboustranně přijatelného kompromisu*“. Rodinnou mediaci můžeme chápat jako metodu řešení konfliktů v rodinných vztazích za pomoci nestranného a kvalifikovaného prostředníka – mediátora. Mediaci je pro rodiče dobrovolná, přičemž rodiče by se na ní měli aktivně podílet. Cílem mediace je vyřešit konkrétní problémy, kdy rolí mediátora je řídit proces jednání, podporovat a usnadňovat komunikaci a poskytovat prostor k vyjádření názorů oběma rodičům. Oblast, na kterou se rodinná mediaci zaměřuje, a zároveň je nejvíce využívaná, je rozvodová mediaci (Holá, 2013, str. 88-92). Podstatou spolupráce rodičů s mediátorem v rámci rodinné – rozvodové mediace je úsilí nalézt nejvhodnější rozvodové uspořádání, konkrétně se jedná o úpravu výchovy a výživy nezletilých dětí, včetně styku dětí s rodičem, rovněž uspořádání majetkových a bytových záležitostí apod. Rodiče si mohou během mediace ujasnit představy nejen o svých potřebách, ale i o potřebách dětí, a také získají povědomí o právních náležitostech rodinných vztahů. Ideálním výstupem mediace je vzájemná dohoda rodičů na konkrétním řešení úpravy poměrů, která se může stát i podkladem v rámci dohody schválené soudem v rozvodovém řízení (Bakalář, 2006, str. 99-100). Rodiče po rozvodu, kteří prošli rozvodovou mediací jsou vyrovnanější, spokojenější a mohou být dítěti plně emočně k dispozici oproti rodičům po rozvodu, jenž mediací neprošli. V tomto kontextu má rozvodová mediaci významnou preventivní funkci, jelikož nastartuje lepší komunikaci a spolupráci mezi znesvářenými partnery, což je přínosné i pro jejich dítě (Holá, 2013, str. 93).

Soudní znalec je většinou odborník z oblasti psychologie nebo psychiatrie, jehož úlohou je zkoumat osobnost a výchovné předpoklady obou rodičů, a především vztah dítěte ke každému z nich, případně také vztah k sourozencům, prarodičům apod. (Šmolka & Mach, 2008, str. 137). Podle Novákové se mění role soudního znalce (psychologa) z pasivního hodnotitele na aktivní roli, která spočívá v terapeutické práci s rodiči s cílem nalezení společné dohody poté, kdy rodičům nepomohla mediace a jejich spor je velmi vyhrocený (Rogalewiczová & Cirbusová, 2015, str. 21). Soudní znalec v rámci interdisciplinární spolupráce zasahuje pouze v malém procentu případů, kdy je zřejmé, že jsou narušené nebo chybějící kompetence rodiče nebo obou rodičů. V tomto případě je soudní znalec pro soudce stěžejním poradcem, který dává v rámci posudku odborné doporučení např. o vhodnosti styku, vhodnosti zapojení do péče nebo může doporučit další podpůrné služby pro rodiče nebo pro děti apod. (Nováková, 2019, str. 27).

Pozice advokátů v rámci opatrovnického řízení není jednoduchá, neboť kladené požadavky jsou v rozporu se vším, co se naučili během studia a praxe. Týká se to například vedení a nastavení advokátů takovým způsobem, kdy priorita je prosadit to, co chce klient, jinými slovy vyhrát spor. Nováková zmiňuje, že advokáti by svou strategii měli přeorientovat, kdy nejdůležitější je dosažení společné dohody rodičů o porozvodové péči o děti při zachování péče a výchovy obou rodičů. Zároveň uvádí efektivní nástroj pro deeskalaci sporu a příležitost nalezení rychlého řešení situace, jímž je přijetí paušálního honoráře pro advokáty v rámci opatrovnického řízení, přičemž advokáti garantují nekonfliktní vedení svých klientů (Rogalewiczová & Cirbusová, 2015, str. 20). S tímto koresponduje i německá Cochemská konvence v níž se advokáti dohodli, že v soudních řízeních, které se týkají svěřením dítěte do výchovy a styku s dětmi nebudou realizovat žádné konfliktní strategie (Rudolph, 2014, str. 28). Změna pro advokáty oproti

minulosti je patrná ve vedení svého klienta ke smíru s druhým rodičem (zejména pro blaho dítěte), rovněž díky svým zkušenostem poukazují na možné negativní dopady na dítě v případě pokračování a prohlubování rodičovského konfliktu. Advokáti jsou také schopni a ochotni objasnit klientovi postup soudu, přístup soudu a OSPOD k rodičům, principy posuzování rodičovských kompetencí a motivují klienty k uzavírání a dodržování prozatímních dohod (Nováková, 2019, str. 28).

3. Rozvod nebo rozchod rodičů

V úvodu této kapitoly se budu zabývat rozvodem nebo rozchodem jako obtížnou životní situací dospělých, kdy popíšu projevy a následky této situace u rodičů. Dále uvedu negativní dopady rozchodu nebo rozvodu na děti, zejména se budu věnovat syndromu zavrženého rodiče či psychosomatickým obtížím. V závěru kapitoly představím možnosti péče o děti po rozvodu nebo rozchodu, zejména tedy svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů, střídavou, anebo společnou péči.

3.1 Rozvod nebo rozchod jako obtížná životní situace dospělých

Pro mnoho lidí rozvod představuje ztroskotání hlavního životního projektu, ačkoliv jsou nyní rozvody a rozchody časté a někdy i procedurálně jednoduché, jedná se v naší společnosti o jednu z nejnáročnějších životních situací (Matoušek, 2015, str. 21). Rozvedení manželství je možné dle § 755 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen OZ), v případě, kdy je soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Z psychologického hlediska je pro manžele přijetí rozhodnutí k rozvodu dlouhodobou stresovou situací, která na ně působí, stejně jako na osoby s nimi citově spjaté. V tomto kontextu je zpochybnitelný právní výrok, že rozvod manželství nastává ve chvíli, kdy rozsudek soudu o rozvodu konkrétního manželství nabyl právní moci (Novák & Průchová, 2007, str. 7). Jednotlivé studie uvádí, že 30 - 40 % rozvádějících se rodičů se nachází v určité formě konfliktu, ať už během rozvodu nebo po rozvodu. Matoušek také uvádí, že přetrvávající konflikt rodičů je jedním z nejvážnějších porozvodových problémů, jelikož je doloženo, že tyto konfliktní situace mají ničivý dopad na děti (Matoušek, 2015, str. 36). Nevyrovnanost s různými aspekty rozvodu a další porozvodové jednání

může mít za následek psychické důsledky v podobě psychické labilitu u jedinců, která se poté projevuje i v dalších vztazích (Novák & Průchová, 2007, str. 96).

Aktuálnost problému spojeného s ukončením manželství, v němž žily nezletilé děti, potvrzují nejnovější data za rok 2019 zveřejněné Českým statistickým úřadem, kdy se jednalo o většinu rozvodů, tedy 59 % z celkového počtu 24,1 tisíce registrovaných rozvodů. Celkově tak bylo rozvodem zasaženo 22,6 tisíce dětí (Šanda, 2020).

Někteří lidé vlivem rozvodu nebo rozchodu veškeré své zklamání promítají do bývalého partnera, což se může projevovat fyzickým odporem k bývalému partnerovi, neovladatelným vztekem, pomstychtivými fantaziemi, pokusy o sebevraždu nebo myšlenkami na ni, ba dokonce dokonáním sebevraždy nebo vraždy. V rámci pomsty jsou rodiče schopni využít nejvíce zranitelné a ovlivnitelné jedince, tedy své děti, které může například jeden z rodičů dlouhodobě programovat proti druhému rodiči (Matoušek, 2015, str. 21-22).

3.2 Negativní dopady rozvodu nebo rozchodu na děti

Odloučení rodičů, a s tím spojené vyloučení jednoho z rodičů z všedního rodinného života představuje pro děti těžkou traumatickou zkušenost, jelikož nechtějí přijít o své rodiče, a zároveň nejsou schopné se s tím samy vypořádat. Navíc děti mnohdy nechápou, z jakého důvodu je jeden z rodičů opouští, ačkoliv je má velmi rád. V této souvislosti častokrát děti viní z této situace samy sebe. Pro překlenutí této ztráty je pro dítě nezbytná pomoc od obou rodičů, kterou rovněž dostávají, kdy většinou s ohledem na děti jsou schopni se rozvádějící rodiče dohodnout. Na druhou stranu během vysoce vyostřených rozvodových situací jsou děti předmětem

dělení, nebo o ně rodiče bojují a snaží se je získat na svou stranu jako spolubojovníky (Rudolph, 2014, str. 13). Tímto přístupem, kdy je dítě ze strany jednoho nebo obou rodičů nuceno k tomu, aby si zvolilo, na čí stranu se přikloní, dochází k narušení jak vztahu ke klíčovému dospělému člověku, tak i pocitu vlastní hodnoty dítěte. Matoušek rovněž uvádí, že pro dítě představuje jakýkoliv druh konfliktu rodičů nebezpečí, ať už rodiče spolu žijí, rozvádí se nebo již žijí odděleně, skoro vždy se totiž jedná o konflikt dvou nejdůležitějších osob v jeho životě (Matoušek, 2015, str. 25).

Negativní dopad rozvodu či rozchodu můžeme pozorovat u dítěte v rámci vzniku tzv. syndromu zavrženého rodiče, kdy dítě může zavrhnout jak otce, tak i matku. Tento syndrom vzniká u dítěte během této zátěžové situace, přičemž se dítě ztotožní s jedním z rodičů a vcítí se do jeho postojů vůči druhému rodiči. Tento stav podporuje „přijímaný“ rodič poskytováním různých nových informací, které bývají zkreslené a upravené tak, aby byl druhý rodič ukázán v tom nejhorším světle. Vazbou citlivého a učenlivého dítěte na tohoto programujícího rodiče vznikne u dítěte díky touze po „pozitivnímu posílení“ (určité chování je odměněno něčím pozitivním, příjemným) postoj, při němž začne odmítat druhého tzv. zavrženého rodiče (Novák & Průchová, 2007, str. 74). Syndrom zavrženého rodiče, jehož název pochází z angl. Parental Alienation Syndrome (zkratka PAS), poprvé v roce 1985 definoval jako diagnostikovatelnou dětskou poruchu americký profesor dětské psychiatrie Richard A. Gardner. Ten zformuloval osm typických příznaků společných pro syndrom zavrženého rodiče, mezi něž patří například projev silné nenávisti dítěte vůči rodiči, výčet jeho záporných vlastností, špatného chování, přičemž pozitivní emoce jsou vytěsněny. Také se jedná o slabé, neodůvodněné či nesmyslné zdůvodnění nenávisti, odporu a odmítání k zavrženému rodiči (např. nechci s ním/ s ní být, protože se mě stále ptá, jak mi to jde ve škole). Dalším projevem je, že programující rodič je

popisován jako vzorný, kdežto zavržený rodič je jen kritizován. Rovněž je charakteristická nepřítomnost pocitu viny k zavrženému rodiči, kdy dítě nereflexuje jeho ztrátu, utrpení a ignoruje jeho city. Patří zde i papouškování dítěte neboli reprodukce názorů programujícího rodiče, týkající se obviňování zavrženého rodiče, které posléze dítě vnímá a předkládá jako vlastní prožitky apod. (Bakalář, 2006, str. 41-47).

Každé dítě reaguje na rozvod jinak, kdy některým dětem se po čase podaří přes nostalgii přenést, ale u jiných se může změnit v odmítnutí, anebo dokonce v popření rozvodu (Berger & Gravillon, 2011, str. 25). Podle Matouška patří mezi obvyklé reakce dětí na rozchod či rozvod rodičů smutek, pocity vlastní viny za rozvod, poruchy spánku a soustředění, agresivní chování v přítomnosti i v nepřítomnosti rodičů, odmítání poslušnosti údajnému viníkovi rozvodu, různé psychosomatické potíže nebo zhoršení prospěchu a chování ve škole. U větších dětí se mohou projevovat určité „únikové reakce“ jako je záškoláctví, požívání alkoholu, užívání drog, sebepoškozování, útoky z domova či delikventní chování (Matoušek, 2015, str. 26).

Berger & Gravillon (2011, str. 83) zmiňují, že u dětí po rozvodu se velmi často objevují psychosomatické obtíže, které jsou hojnější u mladších dětí. Konkrétně se to může projevit infekcí ORL, která může postihnout uši, krk nebo nos, dále bolestí břicha, kdy se jedná o nejčastější příznak, rovněž stavem fyzické nebo intelektuální únavy bez jasné příčiny, poruchou spánku nebo nočním pomočováním. Všechny tyto obtíže jsou výsledkem psychické nepohody dítěte, která vznikla v důsledku narušení rodinné rovnováhy díky odloučení rodičů. Autoři rovněž upozorňují na zajímavé odborné studie George Menahema, podle kterých se somatické nemoci a psychologické poruchy častěji objevují u dospělých, kteří se v dětství potýkali s vážnými rodinnými konflikty.

V některých případech mohou děti vnímat rozvod pozitivně, kdy například docházelo k opakovanému fyzickému násilí mezi rodiči, jehož byly děti přítomny, a dokonce se do toho musely někdy i vložit (Berger & Gravillon, 2011, str. 18-19). Dle prof. Ptáčka, který je spoluautor projektu Sdíleného rodičovství, je možné projít rozvodem kultivovaně a takovým způsobem, aby to děti vnímaly co nejméně. Podstatné je, aby rodiče upřednostnili zájem dítěte nad svůj vlastní, přičemž takto podle něj postupuje většina rodičů (Ptáček, 2018).

3.3 Možnosti péče o děti po rozvodu nebo rozchodu

Předtím, než soud rozhodne o rozvodu manželství rodičů, je potřeba nejdříve stanovit, jakým způsobem bude každý z rodičů o dítě pečovat. Soud vezme v potaz nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale rovněž jeho vztah k sourozencům, případně i k prarodičům (§ 906 odst. 1 OZ). Hlavním faktorem během rozhodování soudu o svěřením dítěte do péče je zájem dítěte. V tomto kontextu soud přihlíží na osobnost dítěte, především na jeho vlohy a schopnosti vzhledem k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, dále na citové vazby dítěte k rodičům a dalším rodinným členům (sourozenci, prarodiče apod.), taktéž na výchovné schopnosti každého z rodičů. Soud také posuzuje, který z rodičů doposud o dítě řádně pečoval, a zároveň, u kterého z rodičů má dítě větší šanci na zdravý a úspěšný vývoj (§ 907 odst. 2 OZ).

Mezi možnostmi péče o děti po rozvodu patří dle § 907 odst. 1 OZ svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů, dále je možnost střídavé péče nebo společné péče, případně může soud v zájmu dítěte svěřit dítě i do péče jiné osoby, než je rodič. V případě varianty společné péče je zapotřebí, aby s ní oba rodiče souhlasili.

Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů lze označit jako nejčastější formu péče v České republice po rozvodu nebo rozchodu rodičů, přičemž druhý rodič má nadále právo podílet se na výchově dítěte a na rozhodnutí o podstatných věcech v rámci jeho rodičovské odpovědnosti. S touto formou péče je však spjata problematika styku dítěte s druhým rodičem, jemuž dítě nebylo svěřeno do výchovy. Hlavní způsob úpravy styku je ponechán na dohodě rodičů. Ovšem pokud např. rodič brání druhému rodiči ve styku, je potřeba soudem nařízená úprava styku s rodičem, přičemž tyto případy bohužel nejsou v praxi ojedinělé (Novák & Průchová, 2007, str. 59-61).

Střídavá péče znamená, že dítě žije během určitého časového úseku s jedním z rodičů, a poté po určitý, srovnatelný časový úsek s druhým z rodičů. Při střídavé péči by dítě obvykle nemělo měnit školu, předškolní zařízení, rovněž by měl být zachován okruh kamarádů a možnost pokračovat v mimoškolních aktivitách. Z výše uvedeného vyplývá, že rodiče by měli i po rozvodu žít v blízké vzdálenosti, ideálně ve stejném městě (Šmolka & Mach, 2008, str. 140). V rámci střídavé péče může být zvolena různá frekvence střídání, kdy obvyklou variantou je model týdenního střídání, ovšem frekvence může být i delší např. dvoutýdenní. Na druhou stranu mohou být i kratší intervaly střídání, a to např. model 3-4-3-4, při němž matka pečuje o dítě první tři dny v týdnu, otec další čtyři dny v týdnu. Následující měsíc dojde k vyměnění intervalu matky a otce z důvodu vyvážení péče. Další typ modelu s ještě kratšími intervaly je model 2-2-3. Záleží tedy na rodičích, jaký interval zvolí, přičemž by měli dbát zejména na zájmy a možnosti dítěte (Frenclová, 2019).

Společná péče je vhodná v případě, kdy jsou rodiče schopni se dohodnout na otázkách týkajících se dítěte, tudíž není potřeba autoritativního zásahu soudce do podoby výchovy a výživy dítěte. Rodiče tedy nadále řeší veškeré otázky týkající se dítěte, což odpovídá přirozenému

výkonu rodičovské odpovědnosti a obvyklému chodu rodinného života. Společná péče může být vhodná například tehdy, když je dítě blízko věku zletilosti a péče rodičů je již vykonávána minimálně, jelikož tráví většinu času mimo místo bydliště např. kvůli studiu (Tomešová, 2017). Společná péče je možná například při společném soužití rodičů i po rozvodu nebo rozchodu, která je realizována buďto dobrovolně nebo kvůli bytové či finanční situaci. Rodiče společně pečují o dítě, včetně výchovného působení a materiálního zajištění. Velmi důležitá je schopnost rodičů komunikovat a domluvit se, kdy během společné péče je tato schopnost denně testována a je potřeba se domluvit nejen na základních věcech, ale také na maličkostech a otázkách každodenního života (Novák & Průchová, 2007, str. 68).

Dle zveřejněných statistických údajů z roku 2019 bylo v souvislosti s rozvodem dítě svěřeno: v 71 % případů do péče matky, v 6,2 % do péče otce, v 8,2 % do společné péče, v 14 % do střídavé péče a v 0,2 % bylo dítě svěřeno jiné fyzické osobě, než rodiči (Statistika a výkaznictví, 2020, online). Při srovnání se statistickými údaji z roku 2018 lze konstatovat, že v roce 2019 došlo ke zvýšení počtu případů svěřeni dětí do střídavé péče o 1,2 % (v roce 2018 se jednalo o 12,8 %) a společné péče o 2,1 % (v roce 2018 se jednalo o 6,1 %). Naproti tomu je patrný pokles svěřeni dítěte do péče matky o 3,2 % (v roce 2018 se jednalo o 74,2 %), a rovněž snížení svěřeni dítěte do péče otce o 0,5 % (v roce 2018 se jednalo o 6,7 %) (Statistika a výkaznictví, 2019, online). Na základě těchto údajů je patrné, že v současném sociálním i právním systému je upřednostňováno svěřeni dítěte do péče matky oproti svěřeni dítěte do péče otce.

EMPIRICKÁ ČÁST

4. Metodologie výzkumu

Ve čtvrté kapitole se budu zabývat metodologií výzkumu, nejprve vymezím cíl práce a výzkumné otázky, poté blíže představím metodu výzkumu. Rovněž objasním metodu záměrného (účelového) výběru výzkumného vzorku a metodu získání dat prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. V další části kapitoly se budu věnovat popisu průběhu výzkumu a metodě zpracování a fixace dat pomocí audiozáznamu. Závěrem se budu zabývat metodou vytváření trsů jako zvolenou metodou k analýze dat.

4.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem mé bakalářské práce je popsat zkušenosti aktérů, kteří se zapojují do procesu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Mezi zkoumané aktéry jsem si zvolila pracovníky odborných poraden, OSPOD a pracovníky soudu. Pracovníky odborných poraden a OSPOD jsem vybrala z toho důvodu, že nejintenzivněji spolupracují s rodiči při řešení jejich rodičovského konfliktu a pracovníky soudu z důvodu jejich rozhodovací pravomoci vůči rodičům.

Mezi výzkumné otázky, které z cíle práce vyplývají a jsou rozděleny na jednu hlavní a tři vedlejší, jsem zvolila tyto:

HVO: S jakými přístupy se lze setkat u aktérů během zavádění Cochemské praxe?

VVO1: V čem aktéři spatřují přínos Cochemské praxe?

VVO2: Jaká jsou úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe?

VVO3: Jak aktéři hodnotí interdisciplinární spolupráci?

4.2 Metoda výzkumu

Pro získání potřebných dat k dosažení stanoveného cíle použiji kvalitativní metodu výzkumu, kterou Disman (2002, str. 285-287) vymezuje jako nenumerné šetření a interpretaci sociální reality, kdy cílem je zachycení významu sdělovaných informací. Rovněž je dle Dismana v tomto přístupu využita induktivní logika, kdy na počátku výzkumu jde nejdříve o sběr dat. Poté výzkumník hledá pravidelnosti a význam v těchto datech, přičemž stanovuje předběžné závěry, jejichž výsledkem mohou být nově formulované hypotézy nebo nová teorie.

4.3 Metoda výběru výzkumného vzorku

V rámci odborné praxe v Poradně Rožnov mě vedoucí sociální pracovnice pozvala na setkání, během nichž se setkávají odborníci z různých organizací, kteří jsou zapojeni do procesu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Díky tomu jsem se mohla dozvědět, o které konkrétní organizace se jedná a na základě toho jsem zvolila metodu záměrného (účelového) výběru výzkumného vzorku. Podle Miovského (2006, str. 135) se jedná o nejčastější metodu výběru v rámci kvalitativního přístupu, přičemž je to *„postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností ... na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří toto kritérium splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit“*. Mým kritériem bylo oslovit odborníky z různých organizací, jež jsou zapojeni v rámci interdisciplinární spolupráce do zavádění Cochemské praxe

na území okresu Vsetín. Konkrétně jsem písemně e-mailem i telefonicky oslovila pracovníky OSPOD, odborných poraden a Okresního soudu ve Vsetíně, zda by mi mohli poskytnout rozhovor v rámci mé bakalářské práce. Vybrala jsem si vždy jednoho pracovníka ze tří poraden a OSPOD a dva pracovníky soudu. Všichni oslovení s rozhovorem souhlasili, tudíž jsem uskutečnila celkem osm rozhovorů.

4.4 Metoda získání dat

Pro zjištění a popsání zkušeností aktérů podílejících se na procesu zavádění Cochemské praxe, jsem si zvolila jako vhodnou metodu rozhovor, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Miovský uvádí, že polostrukturovaný rozhovor je nejpoužívanějším typem rozhovoru, a pro jeho realizaci je potřeba si vytvořit osnovu neboli okruh otázek, na které se budeme účastníků ptát. Tento okruh otázek je pro tazatele závazný, přičemž toto jádro rozhovoru lze rozšířit o další doplňující otázky, jež jsou mnohdy při zpracování a analýze užitečné k uchopení dané problematiky (Miovský, 2006, str. 159-160). Následně uvádím okruh otázek, které jsem si určila jako osnovu pro můj rozhovor:

1. Co Vás napadne, když se řekne Cochemská praxe?
2. Jak vnímáte zavádění Cochemské praxe v rámci Vaší instituce (profese)?
3. Jak vnímáte zavádění Cochemské praxe v rámci interdisciplinární spolupráce?
4. Změnil se u Vás během zavádění Cochemské praxe Váš náhled na tuto problematiku a proč?
5. Jak aktuálně probíhá interdisciplinární spolupráce?
6. Jak ovlivnilo zavedení Cochemské praxe Vaši práci?

7. Jaké dopady má podle Vás zavádění Cochemské praxe na situaci dětí a rodičů v rozchodu?
8. Co by podle Vás vedlo ke zlepšení fungování Cochemské praxe?
9. V čem spatřujete rozdíl při srovnání postupu práce s rodiči v rozchodu v minulosti a nyní?

4.5 Popis průběhu výzkumu a metoda zpracování a fixace dat

Samotný výzkum probíhal od února do března 2021, kdy jsem nejprve nabídla všem účastníkům možnost osobního rozhovoru nebo možnost online video rozhovoru přes některou z nabízených aplikací (např. ZOOM, Microsoft Teams, Skype apod.), a to kvůli nouzovému stavu naší země vlivem pandemické situace. Téměř všichni souhlasili s osobním rozhovorem, který byl realizován vždy na jejich pracovišti, až na jednu účastnici, které vedoucí pracoviště povolila pouze telefonický rozhovor. Na začátku každého rozhovoru jsem účastníkům připomněla téma mé práce a seznámila jsem je s cílem práce. Rovněž jsem je ujistila, že rozhovor je zcela anonymní a jimi poskytnuté informace použiji pouze v rámci mé práce. Jako metodu pro zpracování a fixace dat jsem použila audiozáznam, jehož výhodou je dle Miovského (2006, str. 197) „komplexnost záznamu a jeho autentičnost“. S nahráváním rozhovoru na mobilní telefon souhlasili všichni účastníci, přičemž jsem jim dala přečíst a podepsat informovaný souhlas s účastí na výzkumu. Podle Hendla (2005, str. 155-156) je zapotřebí získat poučený (informovaný) souhlas, který je standardním dokumentem při jakémkoliv druhu výzkumu s lidskými jedinci. Také jsem s jednotlivými účastníky během rozhovoru zpracovala záznamový list pro demografické a osobní údaje, kdy jsem zjišťovala jejich pohlaví, věk, praxi v oboru sociální práce, pracovní pozici, dosažené vzdělání, přičemž organizaci, v níž pracují jsem

znala již předem. Na základě získaných demografických a osobních údajů mohu konstatovat, že jsou všichni komunikační partneři stejného pohlaví, mají dostatečně dlouhou praxi v oboru, přičemž nejsou mezi nimi enormní věkové rozdíly, navíc mají všichni určitý stupeň vysokoškolského vzdělání, což znamená, že z kvalitativního hlediska jsou tito komunikační partneři srovnatelní. Během rozhovorů jsem se řídila zvoleným okruhem otázek, někdy bylo zapotřebí zmínit všechny otázky, někdy rozhovor plynul, a při tom bylo zodpovězeno více otázek najednou. Pokud jsem měla pocit, že z odpovědí účastníků nevyplývaly potřebné informace vztahující se k výzkumným otázkám, případně mě určité téma zaujalo, použila jsem doplňující otázky. Všechny rozhovory trvaly přibližně třičtvrtě hodiny až hodinu. Poté bylo zapotřebí přepsat jednotlivé rozhovory do Wordu, přičemž Miovský označuje převedení dat netextové podoby do textové podoby jako transkripci, provedla jsem tedy doslovnou transkripci. Tato získaná data jsem dále systematizovala, to znamená, že jsem je upravila do přijatelné podoby k zahájení kvalitativní analýzy (Miovský, 2006, str. 205-209).

4.6 Metoda analýzy dat

K provedení analýzy získaných dat jsem si zvolila metodu vytváření trsů. Podle Miovského (2006, str. 221) slouží metoda vytváření trsů k seskupování a konceptualizaci určitých výroků do skupin. Tyto skupiny (trsy) by měly vznikat na základě vzájemné podobnosti mezi identifikovanými jednotkami. Díky tomuto procesu vznikají obecnější, induktivně vytvořené kategorie, jejichž zařazení do určité skupiny (trsu) je sdružováno s určitými opakujícími se znaky a určitým charakteristickým opakováním. Společným znakem takového trsu může být tematický překryv,

což znamená, že vyhledáváme ve výrocích osob všechny takové pasáže, které se týkají jednoho úzce ohraničeného tématu.

Pro větší přehlednost jsem v jednotlivých rozhovorech barevně označila významné části textu, které zahrnovaly informace ke konkrétním výzkumným otázkám, potažmo k samotným trsům.

5. Analýza získaných dat a interpretace výsledků

V této kapitole se budu zabývat analýzou získaných dat a interpretací výsledků výzkumu. V úvodu objasním, jaký je rozdíl mezi Sdíleným rodičovstvím a Cochemskou praxí. Poté se budu věnovat hledání odpovědí na jednotlivé výzkumné otázky pomocí metody vytváření trsů. Každé výzkumné otázce věnuji jednu podkapitolu, k těmto otázkám uvedu tematicky vzniklé trsy, které doplním o názor komunikačních partnerů, přičemž některé z nich budu citovat. Konkrétně uvedu, s jakými typy přístupů se lze setkat během zavádění Cochemské praxe, jaké jsou přínosy a úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe a jak aktéři hodnotí interdisciplinární spolupráci.

5.1 Rozdíl mezi Sdíleným rodičovstvím a Cochemskou praxí

Během rozhovorů jsem se u tří komunikačních partnerů setkala s tím, že místo termínu Cochemská praxe používají pojem Sdílené rodičovství, který může být pro rodiče bližší a srozumitelnější. KP1: *„Já už si to tak pro sebe ani nenazývám Cochemská praxe, ale spíš se mi líbí termín Sdílené rodičovství a když použijete Sdílené rodičovství po rozchodu nebo rozvodu, tak ti rodiče už si dokážou jako trošinku představit, že by se měli společně a rovnoměrně podílet na výchově toho dítěte“*. Ovšem o Sdíleném rodičovství lze hovořit pouze jako o nástroji k edukaci rodičů, aby jim byly poskytnuty pravdivé a odborné informace. Dalo by se tedy říci, že Sdílené rodičovství je podpůrný program, který odráží principy Cochemské praxe. KP3: *„V případě Sdíleného rodičovství se nejedná o Cochemskou praxi, ale je to vlastně jeden z nástrojů k edukaci tzv. podpůrný program k poskytnutí pravdivých informací rodičům a ta edukace se zabývá třeba rodičovskou odpovědností, právními otázkami, výživným apod.“*

5.2 Typy přístupů aktérů během zavádění Cochemské praxe

Při hledání odpovědi na HVO: **S jakými přístupy se lze setkat u aktérů během zavádění Cochemské praxe** byly získané data týkající se jednotlivých přístupů aktérů podrobeny analýze na základě níž vznikly dva níže uvedené trsy.

Pozitivní přístup

Většina komunikačních partnerů se při zavádění Cochemské praxe setkala s pozitivním přístupem, a to zejména ze strany pracovníků OSPOD a pracovníků poraden, kteří se ztotožňovali s principy Cochemské praxe, přičemž nikdo neměl s touto změnou problém, naopak uvedli, že tato změna byla vítaná a ku prospěchu v rámci opatrovnického řízení. KP5: *„Když budu mluvit za sebe a své kolegyně, tak je ten přístup veskrze pozitivní a vítaný, zdá se nám to dobré a užitečné“*. KP6: *„Vnímám to jako pozitivní obrat v rámci toho opatrovnického řízení“*.

Individuální přístup

Polovina dotázaných uvedla, že přístup soudců k zavádění Cochemské praxe je individuální a jsou tomu různě nakloněni, někomu je to bližší, někomu ne. KP8: *„Samozřejmě máme nějaké bariéry, kdy, jak říkám přes některé věci nejede vlak, protože některý soudce to nechce dělat, nebo to tak jako nevnímá, že, takže tak no a stejně ty soudce dokonale neovlivníte“*. Navíc ani není možné z pohledu nezávislosti soudce mu cokoliv direktivně přikazovat, takže i přesto, že někteří soudci jsou zapojeni do Cochemské praxe, tak jejich přístup se liší podle toho, jak to každý chápe a vnímá ze svého pohledu. KP3: *„Každý soudce to chápe jinak ten Cochemský přístup té interdisciplinární spolupráce, a má jiné požadavky a já pracuji s šesti soudci a každý soudce to chce*

úplně jinak, každý to vnímá úplně jinak a tím, že soudce je nezávislý tak mu nikdo nemůže přikázat, jak to má dělat“. Polovina dotázaných rovněž uvedla, že s individuálním přístupem ke Cochemské praxi se setkali i ze strany advokátů, přičemž někteří jsou prorodinní a snaží se nalézt východisko, které by bylo nejlepší v zájmu dětí, na druhou stranu někteří advokáti tomuto nejsou nakloněni a jednají v zájmu rodiče, nejsou nastaveni k docílení dohody mezi rodiči, což se jeví jako problematické. KP7: *„Takže u těch právníků bych to viděla takové trošku sporné, že ne všichni jsou nastaveni na tuhle spolupráci jednat v zájmu dítěte, protože oni pořád zastupují toho rodiče. Takže tam to vidím jako takové problematické“.*

5.3 Přínosy Cochemské praxe podle jejích aktérů

Na základě **VVO1**: V čem aktéři spatřují přínos Cochemské praxe, bylo hlavním kritériem hledání takových výroků, které se vztahují k této výzkumné otázce a na jejichž základě bylo vytvořeno osm níže uvedených trsů.

Navrácení odpovědnosti za dítě rodičům

Většina komunikačních partnerů uvedla, že jeden z důležitých a přínosných principů Cochemské praxe je navrácení odpovědnosti za dítě rodičům, aby si rodiče uvědomili, že oni jsou ti, kteří za dítě nejvíce zodpovídají. KP6: *„A hlavně tím, že se tam klade velký důraz na navrácení zodpovědnosti za ty děti do rukou rodičů jo, což si myslím, že je alfa i omega toho“.* Dotázaní aktéři rovněž uvedli, že rodiče jsou zodpovědní za to, co se bude dál dít s jejich dítětem, v jakém prostředí bude vyrůstat, jaký bude jeho budoucí život, zda jej nechají volně a svobodně žít nebo se budou o dítě soudit a vodit jej na různá vyšetření u psychiatrů, u psychologů apod. Rodiče

jsou také srozuměni s tím, že za dítě a jeho život není zodpovědný OSPOD, soud, psycholog, škola apod., ale pouze oni sami. Podle dotázaných by rodiče měli rovněž informovat a vysvětlit dítěti nastalou situaci v souvislosti s rozvodem či rozchodem. KP2: *„Rodiče jsou ti, kteří by měli informovat společně své děti, pokud to situace v co nejvyšší míře dovoluje, oni mají za to svoje dítě tu odpovědnost rodičovskou“.*

Větší informovanost rodičů

Přínosem je podle většiny dotázaných také větší informovanost rodičů na jejímž základě se mohou lépe domlouvat mezi sebou, rovněž se mohou lépe rozhodnout a pracovat na dalším postupu jednání, které vede k dosažení vzájemné dohody. KP5: *„Hlavně jsou jim předány veškeré potřebné informace k tomu, aby se mohli co nejlépe domlouvat. Myslím si, že právě to, že jsou informováni, mnohým pomůže v tom, aby se lépe rozhodovali a lépe pracovali na vzájemné dohodě“.* Zároveň uvádí, že neposkytnutí dostatečných informací rodičům v minulosti bylo možnou příčinou mnohých nedorozumění a pokračování konfliktu. Rodičům je k potřebným informacím dán také potřebný čas, díky čemuž může dojít z původního jednostranného návrhu k uzavření dohody. KP6: *„Aby dostali ty informace, které potřebují, na základě nich se potom případně rozhodli, pokud třeba ještě rozhodnutí nejsou a opravdu se stane, že z jednostranného návrhu nakonec tu dohodu máme“.*

Rodičovský plán

Pro většinu komunikačních partnerů je přínosem rodičovský plán, kdy oceňují jeho propracovanou strukturu a otázky, díky kterým si rodiče mohou ujasnit budoucí věci týkající se jejich dítěte, zároveň má každý z rodičů možnost vyjádřit svou představu, co by chtěli udělat pro své dítě

a domlouvají se na postupu, jak toho docílit. Rodičovský plán tedy slouží jako nástroj k domlouvání se nyní i v budoucnu, přičemž díky rodičovskému plánu mohou rodiče dojít k dohodě. KP4: *„Rodičovský plán je vstupní nástroj na to, jak by se ti rodiče mohli domlouvat..., takže pro nás je to hodně velký přínos a může se vlastně v rámci toho rodičovského plánu, můžou dojít k dohodě a ke shodě“*. KP7: *„Ty rodičovské plány, které jsou, jako já bych tohle fakt jako ocenila, protože oni jsou tak uspořádané do všech těch oblastí, co se týká i péče o děti.“*

Společné jednání s rodiči

Téměř všichni (sedm komunikačních partnerů) pokládají za důležité a přínosné společné jednání s oběma rodiči najednou, kdy dostanou oba rodiče stejné informace ve stejnou dobu, absolvují edukaci a mají možnost se k situaci vyjádřit. Navíc oproti minulosti je to změna zejména při postupu práce s rodiči na OSPOD, kdy dříve jednali a vyslechli si názor pouze jednoho rodiče. KP6: *„Jednoznačně jsou to ty společné jednání s rodiči, kdy tam se klade důraz skutečně, aby tady byli oba dva, pokud je to možné. ..., aby dostali na jednom místě stejné informace, mohli se stejně k tomu vyjádřit a prošli tou edukací“*.

Zrychlení celkového procesu

Většina dotázaných pozitivně hodnotí také zrychlení celkového procesu jednání s rodiči v rozchodu k čemuž přispívá dohoda se soudci o rychle nařízeném soudním jednání do šesti týdnů od podání návrhu, mnohdy i do tří týdnů, pokud rodiče uzavřou dohodu. Zároveň ke zrychlení celkového procesu napomáhá dobře zacílená pomoc rodičům a jejich ochota spolupráce, což v důsledku vede i k menší zátěži pro děti. KP1: *„A hlavně zkrátily se doby soudu jo, takže tady jsme si, je daný takový termín, že od podání*

návrhu do šesti týdnů je, musí být soud, ale pravidelně se stává, že je to třeba i do tří týdnů, pokud je dohoda“. KP2: *„Jednoznačně tam kde opravdu to vnímáme, že je ta pomoc zacílená správně a kde ti klienti slyší, tak jednoznačně zrychlení procesu a menší zátěž pro děti“.*

Jednotnost poskytovaných informací rodičům

Podle většiny komunikačních partnerů je jednotnost poskytovaných informací rodičům od jednotlivých aktérů Cochemské praxe velkým benefitem, jelikož se díky tomu mohou rodiče lépe zorientovat a přijmout tyto informace, rovněž oproti minulosti nedochází k nadržování jednomu z rodičů při vytváření koalice s některým z odborníků. KP6: *„A ti rodiče, když dostávají ze všech stran stejné informace, tak oni to pak třeba taky přijmou a lépe stráví, než kdyby jim každý říkal něco jiného“.* KP2: *„Takže víceméně opravdu, ať rodiče přijdou, kam přijdou ten tlak je takový, že zamezuje právě tomu utváření těch koalic s různými pomáhajícími profesemi, jak to bylo třeba v minulosti“.*

Větší provázanost jednotlivých profesí, organizací

To, že se jednotliví aktéři Cochemské praxe mohli v rámci vzájemných setkání poznat osobně, ujasnit si své kompetence v rámci jednotlivých profesí, vedlo ke zlepšení komunikace a jednotnějšímu postupu práce mezi aktéry, a také k větší provázanosti jednotlivých profesí, potažmo organizací. Většina dotázaných hodnotí jako přínosné, že mohou využít služby dalších odborníků a organizací pro pomoc rodičům a dětem. Konkrétně se jedná o možnost využití mediace a edukace pro rodiče, dále pomoci při vypracování rodičovského plánu s rodiči, rovněž využití terapeutů a psychologů např. k podpoře dětí k setkávání s rodiči. KP8: *„A to mi přišlo na tom úplně nejdůležitější, že když se známe osobně a víme, co kdo dělá a co jsme*

schopni si poskytnout a kdo má jaké pravomoci, jako tohle obecně mi přišlo důležité, takže jsem to vítala“. KP4: *„Takže to vidím jako velký přínos ta spolupráce se službami a dalšími organizacemi, protože nám pomáhá v tom, že využijeme těch jejich služeb“.*

Větší důraz na zájem dítěte

Podstatným je pro většinu dotázaných to, že při uplatňování principů Cochemské praxe je brán větší ohled na zájem dítěte a odborníci se snaží zprostředkovat rodičům pohled na situaci očima jejich dítěte. Rovněž jako přínosné hodnotí sdělení názoru dětí v rámci participačních práv dítěte, větší informovanost dětí a také to, že v případě dohody rodičů je pro dítě celá situace méně zatěžující. KP1: *„Myslím si, že pro ty děti, pokud se to takhle děje podle principů té Cochemské praxe, takže ty děti jsou víc chráněné jo jakoby víc znalé, víc se na ně bere ohled a pro ty děti je to šetrnější ten rozchod těch rodičů.“.*

5.4 Úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe

Analýze byly podrobeny také data, které obsahovaly informace spjaté s úskalím a problematickými stránkami týkající se zavádění Cochemské praxe. V kontextu **VVO2**: Jaká jsou úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe, bylo vytvořeno pět níže uvedených trsů.

Nedostatečné nastavení jednotného postupu

Většina komunikačních partnerů se shodla na tom, že není dostatečně nastavený jednotný postup všech aktérů v rámci zavádění Cochemské praxe. Konkrétně je podle dotázaných potřeba více si vyjasnit kompetence jednotlivých aktérů, zkoordinovat postup práce a aby každý měl možnost

k tomu sdělit své stanovisko. KP3: „*Chybí tam ta jednotnost, prostě to není tady v tomto okrese jednotné jsou tady do toho tři OSPODY zapojeny a je to těžké, aby tam ta koordinace fungovala a aby se jasně nastavily jednotná pravidla, aby se řeklo, co a jak*“.

Cochemskou praxi nelze aplikovat ve všech případech

Šest dotázaných uvedlo, že principy Cochemské praxe nelze aplikovat ve všech případech, že existuje určité malé procento rodičů, kteří nejsou ochotni se z různých důvodů domluvit (někdy se jedná o závažné důvody např. v případě domácího násilí) a je tedy potřeba autoritativní rozhodnutí soudu. KP3: „*Taky další věc je, že ty principy té Cochemské praxe nelze aplikovat na všechny rodiče, jsou rodiče prostě, kteří se nikdy nedomluví nebo u některých není Cochemská praxe aplikovatelná např. v případě domácího násilí, kdy je logické, že týraná žena není schopna se domluvit*“.

Nelze aplikovat původní německou verzi Cochemské praxe

Většina dotázaných upozornila na fakt, že do České republiky nelze plně převzít model Cochemské praxe tak, jak se osvědčil a léta funguje v Německu, přičemž důvodem mohou být kulturně sociální odlišnosti obou zemí např. v oblasti soudnictví. U nás se v praxi spíše využívají jen některé prvky Cochemské praxe a každý soud si to přizpůsobuje podle svých potřeb, tudíž se zavádění Cochemské praxe u zainteresovaných soudů liší. KP3: „*O Cochemské praxi si myslím, že je to dobrý krok, ale nelze ho úplně převzít tady do České republiky i z důvodů těch kulturně sociálních vlastností každé země, protože tady jinak funguje justice než třeba v tom Německu, takže lze aplikovat jen některé ty prvky*“. KP8: „*Ten princip je podobný, ale každý si to nastavil podle svých podmínek a na každém soudě je úplně jiná*“.

Neangažovanost všech soudců

Polovina komunikačních partnerů uvedla jako problematické to, že ne všichni soudci jsou angažováni do zavádění Cochemské praxe, což může mít negativní důsledek na délku celkového procesu (např. v Praze nařízení prvního jednání trvá až půl roku), a také na předešlou práci rodičů s odborníky, kteří naopak angažováni jsou. KP1: *„Pomohlo by já osobně si myslím, kdyby soudila celá republika podle principů Cochemské praxe a jak jsem Vám říkala, že v Praze trvá klidně i šest měsíců nařízení prvního jednání“*. KP2: *„Ne každý soudce je zapojen do zavádění Cochemské praxe, takže nám tady přijdou rodiče, kteří pak následně třeba jdou i k soudci, který zrovna nepodporuje principy Cochemské praxe, takže potom jsou ti rodiče rozčarování z toho“*.

Neangažovanost všech advokátů

Problematické je dle poloviny dotázaných to, že nejsou všichni advokáti prorodinně založení a nechtějí se angažovat v rámci zavádění Cochemské praxe, jelikož jsou zvyklí bránit zejména zájmy svého klienta, tedy rodiče. Zároveň uvedli, že je potřeba, aby advokáti změnili své nastavení a zaměřili svůj pohled na dítě a jednali v jeho zájmu. KP7: *„Co by mohlo vést teda ke zlepšení jako kdyby ti rodinní právníci byli fakt nastavení tak, aby jednali v zájmu dítěte, a ne v zájmu rodiče, ale jako oni zase rodiče si jich zase platí, takže tam se není čemu divit, ale jsou zase takoví, že jsou placení rodičem, ale jednají v zájmu dítěte. Takže si myslím, že možné to je“*.

5.5 Hodnocení interdisciplinární spolupráce jejími aktéry

Některé aspekty týkající se **VVO3**: Jak aktéři hodnotí interdisciplinární spolupráci již byly objasněny v rámci předchozích výzkumných otázek

a vzniklých trsů, kdy dotázaní pozitivně hodnotili větší provázanost a využití služeb jednotlivých profesí a organizací, jednotnost poskytovaných informací od všech aktérů a zlepšení komunikace a postupu práce díky osobním setkáváním. Jako problematické zhodnotili to, že je potřeba více zkoordinovat vzájemnou spolupráci a lépe nastavit jednotný postup, rovněž by přivítali zapojení všech soudců a advokátů do interdisciplinární spolupráce. Níže jsou uvedeny další dva trsy, které byly vytvořeny v souvislosti s hodnocení interdisciplinární spolupráce.

Omezení spolupráce vlivem koronavirové pandemie

Většina komunikačních partnerů se shodla na tom, že koronavirová pandemie negativně ovlivnila spolupráci mezi aktéry, kdy kvůli nouzovému stavu naší země nebylo možné pořádat osobní setkávání aktérů, tím pádem nemohlo dojít k předání zpětné vazby, dohodnutí a ujednání postupu v rámci interdisciplinární spolupráce. Podle dotázaných probíhá nynější spolupráce pouze prostřednictvím individuálních konzultací, většinou telefonických. KP3: *„Vzhledem k tomu, že už skoro rok je nouzový stav, tak není možné dělat interdisciplinární schůzky, není možné naplánovat určitá setkání, vyjednat postupy jednotné a bez toho, aby byla zpětná vazba tak se to těžko hodnotí a těžko se to nastavuje a potom ta spolupráce je velice náročná“.*

Dobrá spolupráce mezi OSPOD a poradnami

Všichni dotázaní pracovníci OSPOD pozitivně hodnotili spolupráci s poradnami, kdy mají možnost přeposlat rodiče k absolvování odborného poradenství nebo mediace, což může přispět k dosažení dohody mezi rodiči. Zároveň uvedli, že pracovníci poraden mají větší časovou kapacitu pro práci s rodiči, což považují za výhodu a částečné usnadnění jejich práce. KP7:

„S těma neziskovými organizacemi, které vlastně poskytují to poradenství nebo ty mediace a vedou ty rodiče k dohodě, tak tam si myslím, že ta spolupráce je dobrá. Navíc v poradně na ně mají fakt třeba ty tři hodiny času vymezeného na to jedno jednání, takže tady toto nám opravdu ulehčilo, a to je teda velká výhoda, že to takhle funguje“.

6. Diskuse

Cílem výzkumu bylo popsat zkušenosti aktérů, kteří se zapojují do procesu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Mezi zkoumané aktéry jsem si zvolila pracovníky odborných poraden, OSPOD a pracovníky soudu. K dosažení cíle jsem formulovala jednu hlavní a tři vedlejší výzkumné otázky, na jejichž základě jsem metodou vytváření trsů zanalyzovala získaná data, které byly zajištěny prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru.

Úvodem bych rovněž ráda zmínila, že výzkum byl prováděn během nouzového stavu naší země vlivem koronavirové pandemie, tudíž jsou výsledky výzkumu v rámci zavádění Cochemské praxe a s ní související interdisciplinární spolupráce ovlivněny tímto mimořádným stavem. Díky této situaci pracují poskytovatelé odborných služeb omezeně, a ne v takovém rozsahu, jak by měli, tudíž není možno naplno realizovat Cochemskou praxi.

Na základě výzkumu bylo zjištěno, že někteří aktéři využívají místo termínu Cochemská praxe pojem Sdílené rodičovství, přičemž bylo objasněno, že se jedná pouze o nástroj k edukaci rodičů neboli podpůrný program, který odráží prvky Cochemské praxe.

V rámci hlavní výzkumné otázky: S jakými přístupy se lze setkat u aktérů během zavádění Cochemské praxe, výsledky ukázaly, že se žádný z aktérů neseťkal s přístupem, kdy by byl někdo vyloženě v opozici vůči Cochemské praxi. Tato informace mě příjemně překvapila. Individuální přístup k zavádění Cochemské praxe mají soudci a advokáti, kdy někteří jsou více nakloněni tomuto přístupu, někteří méně nebo vůbec, což potvrdila polovina komunikačních partnerů. U soudců navíc bylo zjištěno, že každý má na tuto problematiku jiný náhled a jejich přístup v rámci interdisciplinární spolupráce se tím pádem liší. Pozitivní přístup

mají podle většiny komunikačních partnerů pracovníci OSPOD a poraden, pro které je změna vítaná a prospěšná v rámci opatrovnického řízení.

Na základě první vedlejší výzkumné otázky: V čem aktéři spatřují přínos Cochemské praxe, bylo zjištěno, že pro většinu aktérů je velmi přínosné a důležité navrácení odpovědnosti za dítě a jeho budoucí život do rukou rodičů. Zajímavostí vyplývající ze dvou rozhovorů je to, že někteří rodiče před spoluprací s odborníky počítali s rozhodnutím soudu ohledně péče o dítě a vůbec nepředpokládali, že rozhodnutí a dohodu by měli a mohli učinit oni sami. Přitom si myslím, že rodiče znají nejlépe své děti, ne soud, ne sociální pracovníci či psychologové, a proto leží zodpovědnost za toto rozhodnutí jednoznačně na nich. Jako další přínos označila většina komunikačních partnerů větší informovanost rodičů ze strany odborníků a rodičovský plán, kdy obojí může pomoci rodičům dospět k uzavření společné dohody. Sedm komunikačních partnerů uvedlo jako přínosné společné jednání s rodiči, přičemž výhodou je rovnocenný přístup k oběma rodičům oproti minulosti, poskytnutí stejných informací oběma rodičům najednou a možnost obou rodičů se k situaci vyjádřit. Rovněž zrychlení celkového procesu uvedla většina dotázaných jako přínosné, a to díky dohodě soudu o rychle nařízených soudních jednáních do šesti týdnů od podání návrhu a dobře zacílené odborné pomoci rodičům. Z výzkumu dále vyplývá, že většina dotázaných oceňuje jednotnost poskytovaných informací rodičům, což v důsledku znamená lepší zorientování a přijetí těchto informací pro rodiče, a zároveň nemožnost zvýhodňovat jednoho z rodičů při vytváření koalice s některým z odborníků. Přínosem je také větší provázanost jednotlivých profesí a organizací, kdy díky osobnímu seznámení, komunikaci a ujasnění pravomocí mohou jednotliví aktéři využívat služby ostatních organizací a odborníků. Podle výzkumu většina dotázaných považuje za důležité to, že je více brán ohled na zájem dítěte, to

se projevuje například snahou zprostředkovat rodičům pohled na situaci očima jejich dítěte. Dále vidí přínos ve větší informovanosti dětí a sdělení jejich názoru, či v menší zátěži pro dítě v případě dohody rodičů. Na základě tří rozhovorů vyplynulo, že existují případy dlouhodobých konfliktů mezi rodiči, kteří jsou schopni se deset i více let soudit o péči o dítě, což má negativní vliv nejen na život dítěte, ale vlivem dlouhodobého konfliktu může dojít i k patologizaci samotného rodiče. Navíc se dle výpovědi mnohdy jedná o rodiče inteligentní, vysokoškolsky vzdělané, ekonomicky zajištěné, ale to zřejmě nehraje žádnou roli, myslím si, že je to o přístupu každého rodiče a o tom, zda bude jednat v zájmu dítěte nebo v tom svém.

Při hledání odpovědi na druhou vedlejší výzkumnou otázku: Jaká jsou úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe, bylo zjištěno, že většina dotázaných označuje jako problematické nedostatečné nastavení jednotného postupu, kdy je potřeba vyjasnit si kompetence jednotlivých aktérů, zkoordinovat postup práce a aby každý měl možnost sdělit své stanovisko. Dalším úskalím je pro většinu dotázaných to, že principy Cochemské praxe nelze aplikovat ve všech případech, ovšem jedná se o malé procento rodičů, kteří nejsou ochotni se z různých důvodů domluvit a je tedy nutné direktivní rozhodnutí soudu. Někdy se může jednat opravdu o závažné důvody např. v případě domácího násilí. Zajímavostí vyplývající z jednoho rozhovoru bylo, že dle prof. Ptáčka je 90 % rodičů schopno komunikovat a domluvit se a spíše se tedy má posuzovat ochota rodiče spolupracovat a dohodnout se. To koresponduje s většinou rozhovorů, kdy aktéři zmiňovali, že ochota rodičů je důležitá a má vliv na celkovou spolupráci, přičemž je jedním z důležitých ukazatelů v rámci zprávy pro soud. Výzkumem bylo dále zjištěno, že nelze plně aplikovat původní německou verzi Cochemské praxe z důvodu kulturně sociálních odlišností obou zemí např. v oblasti soudnictví. Konkrétně se dle Rogalewiczové & Killarové jedná o rozdíl

ve stanovení lhůty projednání rodinně-právních věcí, kdy v Německu mají soudci dle zákona povinnost nařídit první jednání do jednoho měsíce od podání návrhu, kdežto zákon v České republice neudává lhůtu pro zahájení řízení. Další odlišností je to, že v Německu je většina advokátů úzce specializovaná v daném kontextu se jedná o rodinné právo, oproti tomu v České republice se preferuje advokátní praxe s co nejuniverzálnějším zaměřením (Rogalewiczová & Killarová, online). V Česku jsou tedy využívány pouze prvky Cochemské praxe, které si každý soud upravuje dle svých potřeb. Rovněž bylo zjištěno, že polovina komunikačních partnerů považuje za problematické neangažovanost všech soudců a advokátů do zavádění Cochemské praxe, kdy nezapojení se v případě soudců negativně projevuje na větší délce trvání celkového procesu a v případě advokátů to vede k hájení a prosazování zájmu rodiče, nikoliv dítěte.

V rámci třetí vedlejší výzkumné otázky: Jak aktéři hodnotí interdisciplinární spolupráci, bylo toto hodnocení částečně zodpovězeno díky předešlým výzkumným otázkám. Konkrétně dotázaní pozitivně hodnotili větší provázanost a využití služeb jednotlivých profesí a organizací a jednotnost v poskytování informací rodičům ze strany všech aktérů. Na druhou stranu problematické je dle dotázaných nedostatečné nastavení jednotného postupu a koordinace práce, a také nezapojení všech soudců a advokátů do interdisciplinární spolupráce. Z výzkumu také vyplývá, že negativní vliv na vzájemnou spolupráci aktérů měla koronavirová pandemie, kdy kvůli nouzovému stavu naší země nebylo možné pořádat osobní setkávání interdisciplinárního týmu, což mělo za následek nemožnost předání zpětné vazby, dohodnutí a sjednocení postupu práce. Dále bylo zjištěno, že všichni pracovníci OSPOD pozitivně hodnotili spolupráci s poradnami, přičemž ocenili možnost využití nabízených služeb, např. mediace, která může přispět k dosažení dohody mezi rodiči. Rovněž mají

pracovníci poraden větší časovou kapacitu pro práci s rodiči, což vede k částečnému usnadnění práce na OSPOD.

V mém výzkumu mě zajímalo, zdali je soudci na Okresním soudě ve Vsetíně využívána možnost jiného soudního roku, přičemž na základě rozhovoru s kompetentní osobou vyplynulo, že jej využívají minimálně. Důvodem je to, že soudci neshledávají rozdíl mezi jiným soudním rokem a jednáním, přičemž důležitý je spíše přístup jednotlivých soudců, zda jednání pojmu více neformálně nebo ne. Další překážkou pro konání jiného soudního roku je nemožnost poskytnout rodičům méně formální prostředí, jelikož tento soud takovou místnost navíc k dispozici nemá, takže jakékoliv jednání probíhá vždy v jednací síni. Pokud je tedy využíván jiný soudní rok, většinou jej svolává sociální pracovnice soudu, která v rámci jednání poskytne rodičům poradenství, snaží se o dohodu rodičů, případně vyplnění rodičovského plánu. U soudců je jiný soudní rok využíván pouze u předběžného opatření k neformálnějšímu probrání této věci.

Další zajímavostí vyplývající ze dvou rozhovorů bylo zjištění, že oproti minulosti je nyní poměrně častá úprava svěřením dítěte do střídavé péče, a to v důsledku změny nastavení ve společnosti, nikoliv díky zavádění Cochemské praxe. Před deseti lety ovšem střídavá péče nebyla běžná a děti se více svěřovali do péče matek, nyní je trend jiný, přičemž začíná fungovat institut společné péče, kdy rodiče jsou schopni společně vychovávat děti a komunikovat. Navíc otcové jsou schopni a ochotni si přizpůsobit pracovní záležitosti, aby mohli pečovat o dítě, přičemž praxe ukazuje, že někdy jsou otcové kompetentnější než matky. Dle mého názoru je tento trend střídavé nebo společné péče dobrým krokem kupředu, jelikož pro život dítěte a jeho zdravý vývoj je důležitý vzor a zachování péče jak otce, tak i matky.

Na základě výsledků výzkumu mohu konstatovat, že zavádění prvků Cochemské praxe má dle mého názoru obecně pozitivní vliv na problematiku rozvodu nebo rozchodu rodičů. Cílem aktérů interdisciplinární spolupráce je vést rodiče k vzájemné dohodě o péči jejich dítěte, kdy k tomuto cíli mohou využít celou řadu nástrojů napříč různými profesemi. Rodiče jsou tímto přístupem podpořeni v jejich nelehké životní etapě, zpočátku je pro některé rodiče nepříjemné vyjít ze své komfortní zóny např. komunikovat s bývalým partnerem, odložit své zájmy a představy, ale myslím si, že po poskytnutí odborné pomoci a všech potřebných informací mají rodiče na situaci jiný náhled, což vyplynulo i z některých rozhovorů. Předpokládám, že rodiče nejlépe znají své dítě a ví, jaká varianta péče o dítě po rozchodu nebo rozvodu je pro jejich dítě tou nejlepší. Zároveň oceňuji, že mají děti díky tomuto přístupu možnost říct své přání, a také, že je dětem adekvátně jejich věku vysvětlena celá situace, případně plán do budoucna, takže nemusí žít v nejistotě. Na Cochemské praxi se mi líbí to propojení aktérů v rámci interdisciplinární spolupráce, kteří v závislosti jeden na druhém mohou využívat různé služby a z mého pohledu je nejen pro sociální práci tento přístup krokem kupředu a vede k zefektivnění práce s rodiči v rozchodu. Myslím si, že výsledky výzkumu této práce nasvědčují tomu, že zavádění prvků Cochemské praxe má pozitivní vliv na zájem dítěte a celé opatrovnické řízení, kdy je snaha soudců o vedení nekonfliktního řízení s rodiči. Proto by dle mého názoru bylo nejlepší zapojení všech soudů a soudců v České republice do Cochemské praxe, jelikož mají zásadní vliv na celou interdisciplinární spolupráci a na zapojení ostatních aktérů.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Cílem mé práce bylo popsat zkušenosti aktérů, kteří se zapojují do procesu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Mezi zkoumané aktéry jsem si zvolila pracovníky odborných poraden, OSPOD a pracovníky soudu. Práce byla rozdělena na dvě části, teoretickou a empirickou.

V teoretické části práce, která byla rozdělena do tří kapitol jsem objasnila pojmy důležité pro porozumění empirické části. První kapitola byla věnována Cochemské praxi. Zabývala se historií Cochemské praxe a stěžejními principy a cíli Cochemské praxe. Rovněž byl popsán vývoj Cochemské praxe v České republice, a také současná situace zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Druhá kapitola se zabývala aktéry podílejícími se na Cochemské praxi, jejich kompetencemi, rolemi a nástroji pro řešení rodičovského konfliktu. Konkrétně se zaměřovala na rodiče a děti, soudy a soudce, sociální pracovníky OSPOD a poraden a ostatní aktéry, mezi něž byli zařazeni mediátoři, soudní znalci a advokáti. Třetí kapitola byla věnována problematice rozvodu nebo rozchodu jako obtížné životní situaci dospělých. Zmíněny byly negativní dopady rozvodu nebo rozchodu na děti. V závěru kapitoly byly představeny možnosti péče o děti po rozvodu nebo rozchodu.

Cílem empirické části práce bylo popsat zkušenosti aktérů, kteří se zapojují do procesu zavádění Cochemské praxe na území okresu Vsetín. Současně se tato část práce zaměřovala na zjištění, s jakými typy přístupů se lze setkat během zavádění Cochemské praxe, rovněž jaké jsou přínosy a úskalí v souvislosti se zaváděním Cochemské praxe a jak aktéři hodnotí interdisciplinární spolupráci. K dosažení cíle byla použita kvalitativní

metoda zkoumání, přičemž výzkum byl realizován prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru s osmi komunikačními partnery. Výběr komunikačních partnerů byl uskutečněn metodou záměrného (účelového) výběru, kdy se jednalo o tři pracovníky OSPOD, tři pracovníky poraden a dva pracovníky soudu. Pro analýzu získaných dat byla použita metoda vytváření trsů.

Jak vyplývá z analýzy dat, interpretace výsledků výzkumu a diskuse, lze se setkat s pozitivním přístupem (ze strany pracovníků OSPOD a poraden) a s individuálním přístupem (ze strany advokátů a soudců), kdy někteří jsou více nebo méně nakloněni k zavádění Cochemské praxe. Za přínos Cochemské praxe považují aktéři navrácení odpovědnosti za dítě rodičům, větší informovanost rodičů, rodičovský plán, společné jednání s rodiči, zrychlení celkového procesu, jednotnost poskytovaných informací rodičům, větší provázanost jednotlivých profesí a organizací a větší důraz na zájem dítěte. Úskalím je pro aktéry Cochemské praxe nedostatečné nastavení jednotného postupu, Cochemskou praxi rovněž nelze aplikovat ve všech případech, do České republiky nelze převzít původní německou verzi Cochemské praxe a jako problematické také označili neangažovanost všech soudců a advokátů. V rámci hodnocení interdisciplinární spolupráce aktéři také uvedli negativní vliv koronavirové pandemie na vzájemnou spolupráci, na druhou stranu pozitivně hodnotili spolupráci s pracovníky poraden. Na základě výše uvedeného si myslím, že se mi podařilo naplnit cíl bakalářské práce.

Výsledky výzkumu této práce ukazují, že v rámci zavedení prvků Cochemské praxe na území okresu Vsetín je potřeba více sjednotit, nastavit a zkoordinovat postup práce mezi aktéry interdisciplinárního týmu. Rovněž by pro zefektivnění interdisciplinární spolupráce napomohlo zapojení všech soudců a advokátů z okresu Vsetín.

Seznam použité literatury a zdrojů

Bakalář, E. (2006). *Rozvodová tematika a moderní psychologie: (studijní texty jsou zaměřeny na osud dítěte, jehož rodiče procházejí nebo již prošli rozvodem)*. Praha: Karolinum.

Berger, M., & Gravillon, I. (2011). *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit cítění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál.

Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. (3. vyd). Praha: Karolinum.

Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Holá, L. (2013). *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada.

Matoušek, O. (2015). *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

Novák, T., & Průchová, B. (2007). *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada.

Rudolph, J. (2014). *Ty jsi moje dítě. Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. (2. vyd.) Praha: Poslanec Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Tomáš Podivínský.

Šmolka, P., & Mach, J. (2008). *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál.

Internetové zdroje

Brzobohatý, R., Cirbusová, M. & Rogalewiczová, R. (2015). *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prokem*. Brno: Tribun EU.

Citováno dne 8. února 2021. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/Sborniky/Interdisciplinari_spoluprace_v_nejlepsim_zajmu_ditete.pdf

Barvíková, J. *Cochemská praxe*. Citováno 3. února 2021. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cochemska-praxe#cochemska-praxe-v-ceske-republice>

Cochem.cz. *O Cochemské praxi*. Citováno 2. února 2021. Dostupné z: <https://www.cochem.cz/wordpress/o-cochemske-praxi/>

Frenclová, A. *Přehled modelů styku a modelů střídání v péči o dítě*. Citováno 20. března 2021. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/prehled-modelu-styku-a-modelu-stridani-v-peci-o-dite>

Justiční akademie. *Projekt: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*. Citováno 10. února 2021. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelnych_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelnych_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

Nováková, M. (2019). *Komplexní péče o rodinu a děti v (po)rozvodové situaci: metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*. Karviná: Akademický ústav Karviná, z.ú. Citováno dne 15. února 2021. Dostupné z:

https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/metodika_opatrovnického_řízení_cochemského_typu.pdf

Ptáček, R. (2018). *Rozvod je pro dítě vždycky rána. Když v ní budou rodiče dál rýpat, nezahojí se nikdy*. Citováno 7. dubna 2021. Dostupné z: <https://radekptacek.cz/media/rozvod-je-pro-dite-vzdycky-rana-kdyz-v-ni-budou-rodice-dal-rypat-nezahoji-se-nikdy/>

Rogalewiczová, R., & Cirbusová, M. (Eds.). (2015). *Cochemská praxe v České republice: sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15.5.2015 v Brně*. Brno: Tribun EU. Citováno dne 1. února 2021. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/Sborniky/Cochemska_praxe_v_CR.pdf

Rogalewiczová, R., & Killarová, T. *Realizace Cochemské praxe v České republice 1*. Citováno 8. dubna 2021. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Realizovane_PROJEKTY/2_Rozvoj_partnerstvi_v_oblasti_mezinarodni_spoluprace/Odborne_clanky/Killarova_Rogalewiczova-Realizace_Cochemske_praxe_v_Ceske_republice-1.cast.pdf

Sdílené rodičovství. *Projekt: Sdílené rodičovství – jak vést a vychovávat dítě s láskou ze strany obou rodičů po rozvodu*. Citováno 9. února 2021. Dostupné z: <https://sdilenerodicovstvi.cz/>

Statistika a výkaznictví. (2019). *Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech - počet práv*. Citováno 7. dubna 2021. Dostupné z: https://cslav.justice.cz/InfoData/servlet/FileServlet?id1=1&id2=obsah_dokumentu_html&id3=id_dokumentu=1465644&id4=html&id5=c881684fd245cbf34453d92fd698f305&id6=null

Statistika a výkaznictví. (2020). *Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v opatrovnických věcech - počet práv.* Citováno 7. dubna 2021. Dostupné z: https://cslav.justice.cz/InfoData/servlet/FileServlet?id1=1&id2=obsah_dokumentu_html&id3=id_dokumentu=1733526&id4=html&id5=2f9460d2afe07a2eb5b6cb1e4f4b6434&id6=null

Šanda, R. *Pohyb obyvatelstva – rok 2019.* Citováno 1. března 2021. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/pohyb-obyvatelstva-rok-2019>

Tomešová, J. *Společná péče o nezletilé dítě.* Citováno 20. března 2021. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pecce-o-nezletile-dite>

Legislativa

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam zkratek

aj.	a jiné
apod.	a podobně
KP	komunikační partner
např.	například
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	občanský zákoník
PAS	Parental Alienation Syndrome
prof.	profesor
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
tzv.	takzvaně
ZOSPOD	zákon o sociálně-právní ochraně dětí
ZŘS	zákon o zvláštních řízeních soudních
z.s.	zapsaný spolek